

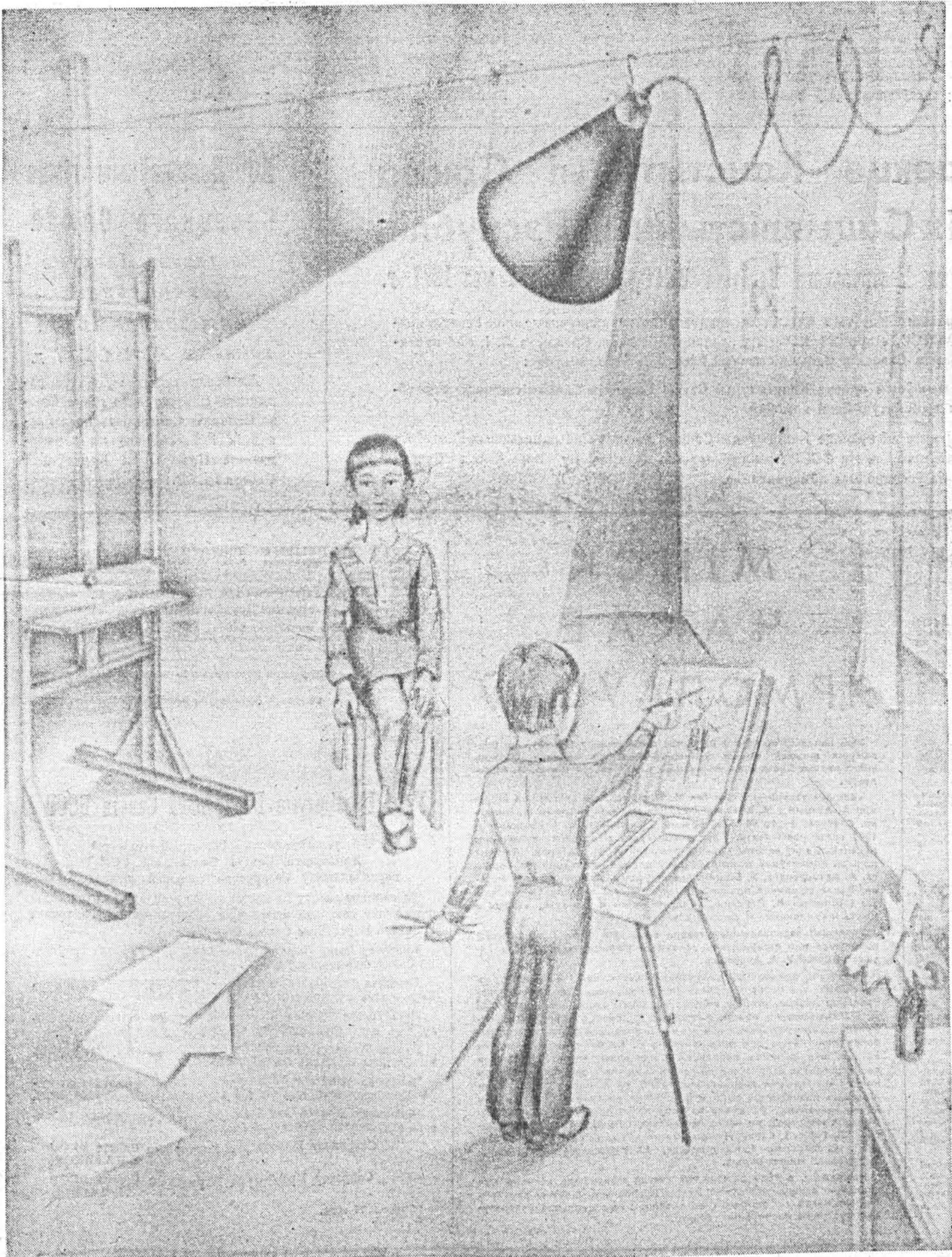
ПРАЛЕТАРЬІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

№ 21 (2860)
27 маі 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

А. Бажэнаў. «Першая натура».

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ АБ ПЛЕНУМЕ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫ САВЕЦКАГА САЮЗА

24 мая 1977 года адбыўся Пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Пленум заслухаў даклад Генеральнага сакратара ЦК КПСС, старшыні Канстытуцыйнай камісіі таварыша БРЭЖНЕВА Л. І. «Аб праекце Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік».

У спрэчках па дакладу тав. БРЭЖНЕВА Л. І. выступілі: тт. Б. В. КАЧУРА — першы сакратар Данецкага абкома Кампартыі Украіны, Л. Б. ЯРМІН — першы сакратар Пензенскага абкома КПСС, Е. Н. АУЕЛЬБЕНАЎ — першы сакратар Калчэцкага абкома Кампартыі Казахстана, В. П. АРЛОУ — першы сакратар Куйбышаўскага абкома КПСС, М. М. МУСАХАНАЎ — першы сакратар Ташкенцкага абкома Кампартыі Узбекістана, В. В. ГРЫШЫН — першы сакратар Маскоўскага гаркома КПСС, Р. В. РАМАНАЎ — першы сакратар Ленінградскага абкома КПСС, У. В. ШЧАРЫЦКІ — першы сакратар ЦК Кампартыі Украіны.

Пленум ЦК КПСС у асноўным адобрыў праект Канстытуцыі СССР.

прадстаўлены Канстытуцыйнай камісіяй, і рэкамендаваў Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР вынесці яго на ўсенароднае абмеркаванне.

Пленум ЦК прыняў па гэтаму пытанню пастанову.

Пленум ЦК заслухаў паведамленне члена Палітбюро ЦК КПСС, сакратара ЦК КПСС тав. СУСЛАВА М. А. «Аб Дзяржаўным гімне СССР». Пленум адобрыў тэкст і музычную рэдакцыю Дзяржаўнага гімна СССР і перадаў гэты пытанне на разгляд Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

Пленум ЦК КПСС разгледзеў таксама арганізацыйныя пытанні:

Пленум вызваліў тав. ПАДГОРНАГА М. В. ад абавязкаў члена Палітбюро ЦК КПСС.

Пленум выбраў сакратаром ЦК КПСС тав. РУСАКОВА К. В.

Пленум вызваліў тав. КАТУШАВА К. Ф. ад абавязкаў сакратара ЦК КПСС у сувязі з пераходам яго на работу ў Савет Эканамічнай Узаемадапамогі.

На гэтым Пленум ЦК закончыў сваю работу.

Аб праекце Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік

Пастанова Пленума Цэнтральнага Камітэта КПСС, прынятая 24 мая 1977 г.

Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС, заслухаўшы і абмеркаваўшы даклад Генеральнага сакратара ЦК КПСС, старшыні Канстытуцыйнай камісіі тав. Брэжнева Л. І. «Аб праекце Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік», пастанаўляе:

1. Адобрыць у асноўным праект Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, прадстаўлены Канстытуцыйнай камісіяй.
2. Перадаць пытанне аб праекце Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік у Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і рэкамендаваць Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР вынесці яго на ўсенароднае абмеркаванне.

Аб Дзяржаўным гімне Савецкага Саюза

Пастанова Пленума

Цэнтральнага

Камітэта КПСС,

прынятая 24 мая 1977 г.

Адобрыць тэкст і музычную рэдакцыю Дзяржаўнага гімна Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік і ўнесці яго на зацвярджэнне Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

ПЕРАМОЖЦЫ КОНКУРСУ

Цэнтральны Камітэт ЛКСМ Беларусі, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю, Міністэрства асветы БССР, Саюз пісьменнікаў БССР і Саюз мастакоў БССР з 1 студзеня 1973 года да 1 снежня 1976 года правялі рэспубліканскі конкурс на лепшы літаратурны твор для дзяцей і юнацтва пад дэвізам «Чалавек працай, адвагай і дружбаю славы і моцны». Нядаўна журы конкурсу паддала яго вынікі і прысудзіла прэміі пераможцам.

У ходзе адбору і абмеркавання твораў, што былі насланы на конкурс, лепшай была прызнана апавесць Мікалая Кругавых «Юрка — сын камандзіра». Яна найбольш поўна адпавядае ўмовам конкурсу і выканана на высокім ідэянамастакім узроўні. Журы прысудзіла гэтаму твору першую прэмію.

Другія прэміі прысуджаны апавесці «Гартванне» Міколы Хведаровіча і зборніку вершаў «Я збіраюся на БАМ» Міколы Чарняўскага. Трэціх прэміяў удастоены апавесці «Узоранае поле» Алеся Савіцкага, апавесць «Цімохава тайна» Міколы Ваданосава, а таксама кніжка-малюнак «Мядзведзь сядзіць на калодзе», якую выканала мастак Таццяна Веразенская.

Журы конкурсу было прысуджана і пяць заахвочальных прэміяў, у тым ліку: апавесці «Чужы чужаніца» Уладзіміра Паўлава, апавесці «Хвала гімнасцёрцы» Эдуарда Карпацова, апавесці Міколы Ваданосава «Жыць, каб змагацца», а таксама п'есам «У канцы пясчэнка» Паўла Кавалёва і «Пайду ў турму» Уладзіміра Іскрыка.

Творы, адзначаныя прэміямі рэспубліканскага конкурсу, будуць уключаны ў тэматычныя планы выдавецтва «Мастацкая літаратура» і выйдучь асобнымі кніжкамі.

МІНСК ЧАКАЕ ЯРМОЛАЎЦАЎ

Ужо ненальні тыдняў у вітрынах тэатральных кіёскаў, на рэкламных шчытах можна убачыць «візітную картку» Маскоўскага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга тэатра імя М. М. Ярмавай.

«Бацькі» тэатра — студыя імя М. М. Ярмавай (мастацкі кіраўнікі А. Азарын і М. Кнэбель) і студыя пад кіраўніцтвам М. Хмялёва, Славуці анцёр МХАТа, вучань Станіслаўскага, і ўзначаліў у 1937 годзе новы тэатр. Праз восем гадоў мастацкім кіраўніком калектыву стаў вядомы савецкі рэжысёр А. М. Лабанаў. Творчы пошук ярмаваўцаў фарміраваўся ў рабоце над п'есамі М. Горькага, А. Астроўскага, У. Біль-Белацаркоўскага, А. Арбузава, В. Розава. Яркае сцэнічнае прачытанне атрымлівалі тут праяўленыя творы («Шчасце» П. Паўлені, «Спадарожнікі» В. Пановай, «Людзі з чыстым сумленнем» П. Вяршыгары і інш.).

Традыцыі заснавальніка тэатра вось ужо семы год калектыву прадаўжае пад кіраўніцтвам галоўнага рэжысёра — народнага артыста РСФСР У. А. Андрэева.

Рэпертуар ярмаваўцаў вылучаецца тэматычнай і жанравай разнастайнасцю, і перад тэатрамі, што спыняюцца сёння калі гасцольнай афішы, узнікае пакутлівае альтэрнатыва. Што выбраць: Д. Маміна-Сібірана або А. Астроўскага? П'есу А. Вампілава «Мінулым летам у Чулімску» або яго ж «Старэйшага сына»? Камедыю-балет Жана Ануя або трагікамедыю Э. дэ Філіпа?.. Нягледзячы на тое, што масквічы прабудуць у нас цэлы месяц і панажуць сваё мастацтва адначасова на дзвюх сцэнічных пляцоўках (будуць яшчэ і нядзельныя дзённыя спектаклі), не кожнаму аматару пашчасціць пазнаёміцца хаця б з большай часткай прывезеных у Мінск спектакляў (іх амаль паўтара дзесятка), пабачыць на сцэне такіх майстроў, як народныя артысты РСФСР У. Якут, У. Андрэеў, Л. Галіс, І. Салаўёў, заслужаныя артысты рэспублікі М. Макееў, С. Любшын, І. Кандрацьева, Ю. Мядзведзеў, С. Паўлава, Э. Урусав і многія іншыя.

Назіраючы, з якой павышанай увагай вывучаюць мінчане гасцольную афішу, ужо сёння можна прадбачыць білетны дэфіцыт. Першы месяц гасцольнага лета абцяе нам цеплыню тэатральных сустрэч з маскоўскімі гасцямі.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР

Аб узнагароджанні тав. АЛАДАВАН А. В.
ордэнам Дружбы народаў

За шматгадовую актыўную работу па эстэтычнаму выхаванню працоўных і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць дырэктара Дзяржаўнага мастацкага музея Беларускай ССР тав. Аладаву Алену Васільеўну ордэнам Дружбы народаў.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль.
20 мая 1977 г.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

Аб узнагароджанні Ганаровай граматай
Вярхоўнага Савета Беларускай ССР
перакладчыкаў беларускай савецкай літаратуры

За вялікую работу па мастацкаму перакладу і прапагандзе беларускай савецкай літаратуры ўзнагародзіць Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР:

Казакову Рыму Фёдараву — паэтэсу, сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў СССР.

Кулініча Рыгора Рыгоравіча — перакладчыка, дырэктара Выдавецтва музычнай літаратуры Украінскай ССР.

Лубкіўскага Рамана Мар'янавіча — паэта, намесніка галоўнага рэдактара часопіса «Жоўцень» Украінскай ССР.

Руліса Талрыда Карлавіча — перакладчыка, рэдактара выдавецтва «Песма» Латвійскай ССР.

Чапурова Анатоля Мікалаевіча — паэта, першага сакратара Ленінградскага аддзялення Саюза пісьменнікаў РСФСР.

Часнакову Аляксандру Іванаўну — перакладчыцу, рэдактара выдавецтва «Советский писатель».

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
І. ПАЛЯКОЎ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

25 мая 1977 года.
г. Мінск.

УДЗЕЛЬНІКАМ

ХІ ГЕНЕРАЛЬНАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ МІЖНАРОДНАГА САВЕТА МУЗЕЯЎ

Савет Міністраў Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік сардэчна вітае ўдзельнікаў ХІ Генеральнай канферэнцыі Міжнароднага савета музеяў.

Музеі займаюць вялікае месца ў культурным жыцці людзей, у адукацыі шырокіх мас, у выхаванні цікавасці і павагі да мінулага сваёй краіны, да гісторыі і культуры іншых народаў.

Тэма канферэнцыі, прысвечаная ролі музеяў ва ўзаемаўзбагачэнні культур і развіцці ўзаемаразумення паміж народамі, набывае ў нашы дні асабліва важную і актуальнасць. Яе абмеркаванне будзе садзейнічаць пашырэнню кантактаў паміж музеямі розных краін і тым самым міжнароднаму культурнаму абмену, які з'яўляецца істотным фактарам умацавання атмасферы давер'я і разрадкі напружанасці ў свеце.

Збіраючы матэрыяльныя доказы гісторыі чалавечтва, яго прадукцыйнасці працы і мастацкай творчасці і знаёмячы з імі наведвальнікаў, работнікі музеяў дапамагаюць ствараць высокую прыналежнасць гуманізму, веліч стваральных здольнасцей чалавека, выкрываюць усю бессэнсоўнасць і супраціўнасць агрэсіўных войнаў, насілля, расавых прыгнёчэнняў і падаўлення свабоды і правоў чалавека.

Генеральная канферэнцыя Міжнароднага савета музеяў праходзіць на нашай зямлі ў знамянальны год 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, і ўдзельнікі канферэнцыі змогуць уважліва пераканацца ў дасягненніх народаў СССР, у тым ліку і ў стварэнні савецкай шматнацыянальнай культуры.

Важнай складанай часткай культурнай палітыкі Камуністычнай партыі і Савецкага Урада з'яўляюцца клопаты аб удасканаленні музейнай справы. Яшчэ на зары існавання сацыялістычнай дзяржавы вялікі Ленін падпісаў першыя дэкрэты аб нацыяналізацыі музейных каштоўнасцей і прадастаўленні доступу да іх шырокіх мас. Нядаўна сесія Вярхоўнага Савета СССР прыняла закон «Аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры». Наведаўшы нашы музеі, можна бачыць, якую значную ролю яны адгрываюць у жыцці савецкіх людзей, у азначэнні іх з лепшымі ўзорамі нацыянальнай і сусветнай культуры, у фарміраванні ўсебакова развітой чалавечай асобы.

Савет Міністраў СССР жадае вам паспяховай і плённай работы і дасягнення тых высокіх і вышэйшых мэт, якія паставіў перад сабою Міжнародны савет музеяў.

Савет Міністраў СССР.

ВЫДАДЗЕНА ў ПОЛЬШЧЫ

Варшаўскае выдавецтва «Людэва спудзелельна выдывніца» выпусціла ў свет аповесць беларускага пісьменніка Івана

Пташнікава «Тартан». Аўтар перакладу Баляслаў Манкевіч. Тыраж кнігі 10 тысяч экзэмпляраў.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

Аб прысваенні тав. МАТУКОЎСКАМУ М. Я. ганаровага звання заслужанага работніка культуры Беларускай ССР

За шматгадовую плённую работу ў савецкім друку і літаратуры і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці прысвоіць уласнаму карэспандэнту газеты «Ізвестыя» па Беларускай ССР тав. Матукоўскаму Мікалаю Ягоравічу ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
І. ПАЛЯКОЎ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

25 мая 1977 года.
г. Мінск.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

Аб ўзнагароджанні Драматычнага тэатра Чырванасцяжнага Паўночнага флоту Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР

За вялікую работу па ваенна-патрыятычнаму выхаванню і мастацкаму абслугоўванню працоўных рэспублікі і воінаў Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі ў перыяд гастроляў у маі 1977 года ўзнагародзіць Драматычны тэатр Чырванасцяжнага Паўночнага флоту Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
І. ПАЛЯКОЎ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

19 мая 1977 года.
г. Мінск.

У СВЯЗІ З ЮБІЛЕЕМ

За плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР пісьменнік МЯЖЭВІЧ Уладзімір Навумавіч ўзнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

НА МОВЕ ДРУЖБЫ І СЯБРОЎСТВА

Заўчора асабліва ажыўлена было ў тэатральнай зале Акруговага Дома афіцэраў у Мінску. Беларускія пісьменнікі і іх сябры з розных саюзных рэспублік, мастакі і артысты, дзеячы мастацтва, прадстаўнікі грамадскай горада-героя сабраліся на вечар дружбы літаратурна-народаў СССР, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Знамянальна тое, што адбыўся ён напярэдадні чарговага пленума праўлення СП БССР з парадкам дня «Інтернацыянальныя сувязі беларускай савецкай літаратуры».

Адкрыў вечар і вёў першы

сакратар праўлення СП БССР, народны пісьменнік рэспублікі І. Шамякін.

На вечары выступілі М. Шундзік, К. Шавялёва, Я. Храмаў, Г. Куранёў (Масква), М. Камісарова (Ленінград), М. Алейнік (Украіна); Ю. Ванэг, Е. Стулпан (Латвія), С. Ураеў (Туркменія), Ф. Ніязі (Таджыкістан), а таксама беларускія паэты М. Танк, Ю. Гаўрук, М. Лужанін, Я. Семяжон, Э. Агняцвет, Г. Бураўкін, Н. Гілевіч, П. Макаль, Ю. Свірка.

Гаспадарыла ў зале паэзія. Тыя, хто выступаў, чыталі не толькі свае вершы, а і

творы іншых паэтаў, якія ім асабліва палюбіліся.

Учора ў Доме літаратара адбыўся пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

Уступным словам яго адкрыў старшыня праўлення СП БССР народны паэт рэспублікі М. Танк.

З дакладам аб інтэрнацыянальных сувязях беларускай савецкай літаратуры выступіў сакратар праўлення СП БССР А. Вярцінскі.

(Справаздача аб рабоце пленума будзе надрукавана ў наступным нумары штотыднёвіка).

На здымку: вечар дружбы літаратур адкрывае Іван Шамякін.

Фота У. КРУКА.

У СЕСАЮЗНАЕ СВЯТА ДУХАВОЙ МУЗЫКІ

За апошнія гады ў рэспубліцы актывізавалі сваю дзейнасць самадзейныя духавыя аркестры. Стала добрай традыцыяй правядзенне марш-парадаў, рэспубліканскіх святаў духавой музыкі.

Нас вельмі радуе, натхняе рашэнне Усесаюзнага аргкамітэта фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных правесці ў горадзе-героі Мінску Усесаюзнае свята духавой музыкі з 26 па 29 мая 1977 года.

У ім прымаюць удзел лаўрэаты Усесаюзнага фестывалю духавыя аркестры з РСФСР, Украіны, Узбекістана, Казахстана, Грузіі, Азербайджана, Літвы, Малдавіі, Латвіі, Кіргізіі, Таджыкістана, Арменіі, Туркменіі, Эстоніі, Беларусі і госці фестывалю — аркестры Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі і Польшчы.

Лепшыя самадзейныя калектывы выступяць з канцэртнымі праграмамі на Цэнтральнай плошчы, у парках імя Горкага, 50-годдзя Кастрычніка, імя Чалюскінаў, у Акруговым Доме афіцэраў, у дамах і палацах культуры, перад воінамі Беларускай ваеннай акругі, сустрэнуцца з працоўнымі прадпрыемстваў сталіцы.

Учора аркестры прадэманстравалі сваё майстэрства і страваую зладжанасць у марш-парадзе па Ленінскім праспекце да Цэнтральнай плошчы, дзе адбылося ўрачыстае адкрыццё свята — заключнага этапу фестывалю. Кан-

цэртныя праграмы і паказальныя выступленні пачнуць аркестры Расійскай Федэрацыі. Штодзённа на Цэнтральнай плошчы будуць выступаць з паказальнымі канцэртамі шэсць аркестраў.

Да Усесаюзнага свята падключыцца і ўдзельнікі трыяга Рэспубліканскага свята духавой музыкі — зводныя аркестры абласцей Беларусі і горада Мінска.

29 мая, у заключны дзень свята, лаўрэаты фестывалю і зводныя аркестры абласцей Беларусі ў 12 гадзін дня адкрыюць урачыстае шэсце адначасова з плошчы У. І. Леніна і з плошчы Перамогі па Ленінскім праспекце да Цэнтральнай плошчы. На ўстаноўленых трыбунах кожны аркестр выканае па аднаму гвору. Потым ў страі зводнага духавога аркестра ў складзе амаль дзюж тысяч чалавек прагучаць творы: «Ленін заўсёды з табой» С. Тулікава, рэвалюцыйная песня «Варшавічка» і фанфарны марш «Слава Радзіме» С. Чарнецкага.

Заканчваецца свята ўрачыстым праходжаннем аркестраў ля Цэнтральнай трыбуны. У заключэнне адбудзецца Усесаюзнае навукова-практычная канферэнцыя па праблемах развіцця духавой музыкі.

Б. ПЯНЧУК.

галоўны дырыжор Усесаюзнага свята, народны артыст Беларускай ССР.

КРОКІ КАСТРЫЧНІКА

ГОД 1931—ГОД 1932

Каменціруе Аляксандр Арсеньевіч Васілейскі, кандыдат гістарычных навук, заслужаны работнік Вышэйшай школы БССР, дэкан гістарычнага факультэта Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага.

1931 год. Максім Горкі на Мінскім ванзале.

1931 год. Аднаасобнікі падаюць заявы аб уступленні ў калгас.

1932 год. Сцэна з оперы Ж. Бізе «Кармэн» у пастаноўцы Белдзяржстудыі оперы і балета (у ролі Ромендадо выступае І. Балодцін).

Фота прапанаваны ў рэдакцыю Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-фота- і фонадакументаў.

Што характэрна для апошніх гадоў першай пяцігодкі? Небывалы энтузіязм працоўных, вялікі напал сацыялістычнага спаборніцтва, цяга людзей да новага жыцця, да кніжкі, навукі, тэхнікі.

Самаадданая праца рабочых і сялян рэспублікі садзейнічалі таму, што заданні першай пяцігодкі былі выкананы за 4 гады і 3 месяцы. 79 прадпрыемстваў за гэтыя гады ўвайшлі ў строй на нашай тэрыторыі і 74 буйныя заводы і фабрыкі былі рэканструяваны. Удзельная вага прамысловасці прадукцыі ў агульным аб'ёме народнай гаспадаркі рэспублікі ў 1931 годзе вырасла да 50 працэнтаў. Гэта азначала, што Савецкая Беларусь хутка ператвараецца з аграрнай у індустрыяльную. З'явіліся новыя галіны прамысловасці: машына- і станкабудаўнічая, паліўная, штучнага валакна, трыкатажная.

Значныя поспехі былі дасягнуты і ў ажыццяўленні калектывізацыі сельскай гаспадаркі рэспублікі. Да канца 1932 года ў БССР налічвалася больш чым 9 тысяч калгасаў. Яны аб'ядналі звыш 43 працэнтаў сялянскіх двароў. Было створана 219 новых саўгасаў. На калгасных палетках працавала 1.500 трактароў. Рэспубліка ператварылася ў краіну буйнога сацыялістычнага земляробства.

Рост народнай гаспадаркі, уздым дабрабыту народа садзейнічалі вялікім дасягненням у галіне адукацыі, навукі і культуры народа.

Новай тэхнікой маглі кіраваць толькі адукаваныя людзі. Іменна таму з асаблівай вострынёй паўстала пытанне аб разгортванні культурнай рэвалюцыі. У развіцці савецкай школы важае значэнне мелі рашэнні XV з'езда ВКП (б). У дырэктывах па першаму пяцігадоваму плану з'езд паставіў уяўленне ўсенавуча як важнейшую задачу культурнага будаўніцтва.

Павышаліся асігнаванні на развіццё народнай асветы, будаваліся і адкрываліся новыя школы.

Да канца пяцігодкі мы поўнасю дабіліся ўсеагульнага пачатковага навучання. Вырашалася задача паступовага пераходу да ўсеагульнай абавязковай сямігадовай адукацыі.

Каб забяспечыць патрэбу школ у настаўніцкіх кадрах, адкрываліся новыя педагогічныя тэхнікумы і інстытуты. Былі адкрыты педагогічны інстытуты ў Віцебску, Гомелі, Магілёве, на базе педагогічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў Мінску пачаў рыхтаваць педагогаў Вышэйшы педагогічны інстытут.

Партыя і ўрад клапаціліся пра паляпшэнне матэрыяльнага становішча савецкіх настаўнікаў. Настаўнікам школ і выхавателям дзіцячых садоў і дамоў давалі прывілеі ў забеспя-

чэнні харчаваннем і прамысловымі таварамі, жыллем, ацяпленнем, асвятленнем.

У сувязі з аснашчэннем прадпрыемстваў новай тэхнікай і абсталяваннем партыя вылучыла лозунг: «Бальшавікі павінны авалодаць тэхнікай!».

Значная работа ў гэтым напрамку праводзілася ў нашай рэспубліцы. Расшырылася сетка дзённых і вячэрніх тэхнічных навучальных устаноў. Так, у 1931 годзе ў 6 індустрыяльных вышэйшых навучальных установах і 27 тэхнікумах рэспублікі вучылася больш чым васьм з паловай тысяч студэнтаў. На заводах і фабрыках ствараліся камбінаты і кароткатэрміновыя курсы павышэння кваліфікацыі рабочых, пасляхова складалася сістэма фабрычна-заводскага навучання.

Больш чым мільён чалавек былі ахоплены рознымі формамі навучання.

Вялікая ўвага надавалася павышэнню узроўню вучэбна-выхаваўчай работы ў ВНУ і тэхнікумах, набліжэнню навучання да вытворчасці, да патрэб жыцця.

У вырашэнні задач сацыялістычнай рэканструкцыі народнай гаспадаркі важная роля належала навуцы. У 1932 годзе ў складзе Акадэміі навук БССР мелася 14 інстытутаў.

Значна павялічылася колькасць навуковых работнікаў, пашырылася тэматыка даследаванняў. Намаганні вучоных усё больш канцэнтраваліся на распрацоўцы найбольш актуальных навуковых праблем.

У ліку першых акадэмікаў былі беларускія пісьменнікі Цішка Гартны, Янка Купала і Якуб Колас.

Такім чынам, вышэйшыя і сярэднія школы БССР, падрыхтоўка савецкіх спецыялістаў для ўсіх галін народнай гаспадаркі і культуры за гады першай пяцігодкі дасягнулі значных поспехаў. Шырокім фронтам вяліся навукова-даследчыя работы.

Людзі цягнуліся да культуры, да мастацтва. У канцы пяцігодкі на Беларусі працавала 13 тэатраў, амаль тысяча бібліятэк, каля 1.500 раённых і сельскіх дамоў культуры, 150 рабочых клубаў, выдавалася 13 рэспубліканскіх і 75 раённых газет.

Побач з прафесіянальным мастацтвам развівалася народная творчасць. У вёсках і гарадах рэспублікі працавала шырокая сетка гурткоў — тэатральных, музычных, народнай песні, ткацтва, вышыўкі. Выключнае значэнне для развіцця культуры і самадзейнага мастацтва мелі дамы народнай творчасці.

Першая пяцігодка фінішавала ўдала. Яна паказала ўсяму свету перавагі нашага грамадскага ладу. Будаўніцтва новага жыцця ішло паспяхова. Умацоўваўся фундамент сацыялізму.

МУЖНЫ І ПЯШЧОТНЫ ГОЛАС ДРУГА

Неўзабаве ў Сафіі адбудзецца выключнай важнасці міжнародны форум літаратараў. Яго дэвіз: «Пісьменнік і мір: дух Хельсінкі і абавязак майстроў культуры». Месцам гэтай сустрэчы не выпадкова выбрана сталіца Балгарыі. Агульнавядома, як гарача і нястомна прапагандуюць ідэі міру, дружбы і супрацоўніцтва між народамі нашы балгарскія калегі — паэты і пісьменнікі. Адзін з найбольш актыўных дзеячаў на гэтай высякароднай ніве — паэт і драматург Георгі Джагараў.

З паэтам, чалавекам і намуністам Георгіем Джагаравым я пазнаёміўся чатырнаццаць гадоў назад — вясной 1963 года. Калі мы разам правялі некалькі дзён на яго роднай Слівеншчыне. Але яго цудоўную лірыку я ведаў і раней. І не толькі ведаў: яшчэ ў канцы 50-х гадоў на беларускай мове прагучалі яго палымныя вершы «Клятва» і «Паэзія» — ён быў адным з першых балгарскіх аўтараў, якія сваёй творчасцю садзейнічалі майму душэўнаму «прырастанню» да братняй нам краіны за Дунаем. З таго часу творы паэта шмат разоў друкаваліся на старонках «Полымя», «Маладосці», «Беларусі», «Звядзі», «Літаратуры і мастацтва», у анталогіі «Ад стром балканскіх», неаднойчы гучалі па Беларускаму радыё і тэлебачанню, а тансама на ўрачыстых і літаратурных вечарах, — асабліва яго знакамітая «Балгарыя» («Зямля, як чалавечая далонь...»).

Джагараў — паэт яркага самабытнага таленту. У яго голасе — мужнасць і палымнасць грамадзяніна-патрыёта, упэўненасць і катэгарычнасць загартаванага байца партыі, іронія і задэр палеміста, і ў той жа час — пранікнёны лірызм, пяшчотнасць і нават далікатнасць душы, якую лёгка параніць.

Мне здаецца, што адзначаныя якасці можна ўбачыць і ў гэтай невялікай падборцы, якую я прапаную чытачам газеты. Нарадзіўся Георгі Джагараў у 1925 годзе. У гады вайны семнаццацігадовы камсамалец быў актыўным удзельнікам антыфашысцкага падполля, за што наля года прасядзеў у астрозе, дзе зведаў жорсткія катаванні. Сёння ён не толькі вядомы паэт, але і таленавіты драматург, п'есы якога ішлі ў многіх краінах свету, у прыватнасці — адзначаная Дзімітраўскай прэміяй драма «Пракурор». Літаратурную працу Георгі Джагараў спалучае з адказнай працай дзяржаўнага і палітычнага дзеяча: з 1966 года ён — член ЦК БКП, дэпутат Народнага Сходу, а з 1971 года — намеснік старшыні Дзяржаўнага Савета Народнай Рэспублікі Балгарыі.

НІЛ ГІЛЕВІЧ

Георгі ДЖАГАРАЎ

КАЛІ ХОЧАМ ПЕРАМАГЧЫ

Трэба розум мець, і розум ясны!
Трэба, каб над смерцю і жыццём
промень думкі палымнеў

нязгасны —
болей шчасця прыйдзе ў кожны
дом.

Трэба мець, кажу, нам розум
ясны!

Трэба з розумам гарэць,
змагацца,
гаварыць разумна і тварыць,
і маўчаць разумна, і спрацацца,
і з разумнымі людзьмі дружыць,
і дарогу выбіраць удумна,
каб не блукаць днём і па начы...

Трэба нават паміраць разумна,
калі хочам мы перамагчы.

ПРЫСВЯЧЭННЕ

Цябе, цябе, дзіця маё, чакае:
і першы сполах—нібы бляск ляза,

і першай мары слодыч трапяткая,
і маладосці чыстая сляза,
і радасць светлая заўзятай працы,
і чэмер скрухі, што ў душы

гарчыць,

і да вышынь жыцця парыў гарачы,
і песня — тая, што ўва мне

гучыць.

ЛЮДЗІ, ЭХ...

Людзі, эх...
Засмуцілі глыбока,
Нібы ў сэрца заганалі мне цернь.
Цяжка скрыўдзілі. Кінулі цень.
А за што?
Проста так. Назнарок.
Я змаўчаў. І пайшоў за парог.

За парогам
плыў дзень урачысты,
сонца сыпала-сеяла бляскі,
і такія чароўныя краскі
на прыгрэве цвілі за мастом,
свет такі быў прыгожы і чысты,
што я выняў аловак
і сшытак
і заплакаў
над белым лістом...

ВЫМУШАНЫ АДКАЗ

І я хацеў бы быць анёлам,
як воск, падатлівым бываць,
ліслівым слоўцам і паклонам
свой хлеб надзённы здабываць.

Трымацца ролі беззаганнай,
жыць непатрэбнай мітуснёй,
саслепу блытаць доблесць

з ганьбай,

а праўду — з подлаю хлуснёй.

Пачуццяў, розуму, задаткаў
няшмат на гэта трэба мець.

І стану геніем я раптам,
і буду славаю грымець.

І вы, што сёння ў злосці чорнай
з усіх драпежыце бакоў, —
да ног мне ляжаце пакорна —
без рога, без кіпцяў, без кльцоў.

Ах, дарагія, знаю, знаю,
што ў вас у ласцы і ў цане,
і я свой горб вам падстаўляю,
каб лепш вы ведалі мяне.

Хіба ішоў я не за гэтым
скрозь гром і стрэлы бліскавіц,
каб, з пекла вылезшы паэтам,
пасля змагання вашым быць?

І буду ваш я. Несумненна.
Ваш — кожнай кнігай — да рубца.
Ды... ўсё чагосьці нестасе мне,
каб праявіцца да канца.

ВЯСНОВАЕ ПАЧУЦЦЕ

Ах, як зіхціць акно,
што насупроць!

Ці не таму, што сонца хваляй
зыркай
б'е ў шыбы шырачэзныя

няспынна, калі ж, калі нарэшце адплывём?

што на падворку вішні зацвілі,
што ў садзе пчолы зумкаюць
вясёла,
трава шапоча і шчабечуць

птушкі?

Ці не таму, што водарам фіялак
і майскіх верб настоена паветра,
што маткі і бацькі садзяцца

важна

на лавачкі вільготныя,
а дзеці

там пырхаюць чародкамі?

Ці не таму —

а, можа, ад таго, што ў тым акне
ты, павярнуўшыся ка мне, стаіш,
стаіш з усмешкаю,
стаіш жаданая,
і сіл няма ў мяне адвесці вочы
ад рук тваіх?

Яны завуць мяне
праз гэта мора колераў і гукаў,
як белыя дзве лодкі каля

берагу —

22 выдавецтвы Народнай Балгарыі штогод выпускаюць 3.800 назваў кніг агульным тыражом 50 млн. экзэмпляраў. 1.500 спецыяльных магазінаў краіны распаўсюджваюць кнігі сярод насельніцтва. На здымку: у сафііскім кніжным магазіне імя Георгія Дзімітрава.

ХОЦЬ кнігі пра Вялікую Айчынную вайну ўсё часцей пачынаюць пісаць прадстаўнікі новых генерацый у літаратуры, тым, чым менш абарвалі ваенныя падзеі, і нават тым, хто нарадзіўся ў п'ятдесятых, асноўны цяжар адлюстравання чалавеча-воіна на рэальнаму нясуць пісьменнікі, што прайшлі цяжкі шлях да перамогі франтавымі дарагамі або партызанскімі сцежкамі.

Алеся Савіцкага доўгі час мы ведалі аўтарам апавесцей і раманаў, пісаных на гарачых слядах сучаснасці. Праўда, у аўтабіяграфіі ён шчыра прызнаецца: «Перажытае вярэдзіць сэрца і дагэтуль. І дзіўна: я не напісаў нічога пра гады вайны». Нарэшце з'явіўся раман «Верай і праўдай» — першая кніга задуманага пісьменнікам буйнога твора пра перажытае ў партызанскім атрадзе, на фронце.

Раман «Верай і праўдай» знаходзіцца ў рэчышчы сённяшняй прозы, якая далей ідэя і маральныя вытокі гераізму, імкненне раскрыць псіхалогію подзвігу, багацце душы воіна, што ідзе на смерць з усведамленнем сваёй годнасці як чалавека, выхаванага рэвалюцыйнай, сацыялістычнай ладам. Раман гэты прадужае традыцыю пасляваенных гадоў, калі адзін за адным з'яўляліся творы, пазначаныя імкненнем узняць шырокую гістарычную панараму, паказаць у адзінстве лёс чалавека і лёс народа, прасачыць сувязі героя з навакольным светам аб'ёмна, шматбакова (М. Лынькоў «Ваканцыя дні», І. Шамякін «Глыбокая плынь», І. Мележ «Мінскі напрамак», А. Кулакоўскі «Расстаемся ненадоўга», М. Ткачоў «Згуртаванасць»).

Аднак было б няўвагай і невавагай заявіць, што А. Савіцкі не пайшоў далей традыцыйнага, не натурбаваўся паказаць «сваю» вайну, не адкрыў нічога новага з пазіцыі сённяшняга свегаўспрымання, з улікам мастацкага вопыту, набытага савецкай літаратурай больш чым за тры мірныя дзесяцігоддзі. Паставіўшы задачу ўзняць рэальнасць ваеннай пары такой, якой яна была, пісьменнік не паўтарае, аднак, ні сталева, ні сюжэтная раманы, якія ўжо сталіся явай у беларускай літаратуры пра чалавека на вайне ці ў вайну. А. Савіцкі лакалізуе сваю задачу паказам сям'і савецкіх патрыётаў, а праз яго ўжо выходзіць на шырокае адлюстраванне першапачатку ўсенароднага св'язнага подзвігу.

У жанрава-стылявых пошуках пісьменнік спыніўся на нарысавана-апавядальным кірунку, хоць аддае пэўную даніну і лірычнай, эмацыянальнай стылі, як і ваглыбляецца ў мікрасвет сваіх персанажаў, псіхалагічна абгрунтоўваючы і акалічнасці часу, і абставіны, выклікаючы часам. Толькі пры ўсім гэтым, А. Савіцкі застаецца верны прынцыпу сацыялістычнага рэалізму — праўду характару, праўду чалавечую, маральную: разглядаць у сувязі з сацыяльнымі фактарамі, сувядомі з духоўным светам, што быў выхаваны ў людзей праз дзесяцігоддзі даваеннага савецкага жыцця.

Вайна заспела членаў сям'і патомнага рабочага Елісея Крупні ў розных мясцінах, у розным становішчы, але ўсіх у баявым страі абароншчы Радзімы. З рэшткамі-стралковай дывізіі адступваюць, ведучы баі супраць ворага, камандзір батальёна Ягор і камісар Пахом; у дыме пажараў, побач са смерцю, у жорсткіх тэрмінах выконвае мабілізацыйныя заданні, эвакуіруе тысячы людзей, каласнае і саўвяснае багацце, заводы і фабрыкі, культурныя каштоўнасці, вядзе збудаванне абараняльнай рубяжы, стварае партызанскія базы Ціхана-сакратар абкома партыі; на чале знішчальнага атрада вядзе пошук і ліквідацыю варажых дэсантаў Захар — дырэктар школы, а побач з ім пляменнік, шаснаццацігадовы Артур — Пахомаў сын. І толькі ўрач Часлава, змушаная люляць немаўлятка, ідзе на працу ў нямецкі шпіталь. Ды стары Елісей наймаецца машыністам лакамабіля на лесопільні. Але абое яны поўны няўвагі і прагі помсты ворагу.

Невызнавальныя шляхі, якімі савецкія людзі з першых дзён вераломнага нападу гітлераўцаў далучалі сябе да актыўнага змагання з ворагам. Прасочваючы гэтыя шляхі, ведучы па іх чытача, аўтар рамана не абмянае драматычных сітуацый, а як бы ідзе насустрач самым цяжкім калізіям жыцця, ствараючы аб'ектыўнымі акалічнасцямі, каб не наступіла на ні глыбінні духоўнага свету героя, ні паўнаго сацыяльных абставін. У складанасці людскіх лёсаў, у рэальнай плыні

жыцця савецкага гістарычна-антымізм народа. Пліць савецкіх людзей, пліць не на-калянах перад ворагам, а ў жорсткіх схватках і ім. Але ў раманы няма песімістычнага асуджэння, ёсць антымістычная трагедыя. І гэта — рэальная, суровая праўда вайны: тады, у цяжкім сорака першым, усхвалялі праблемскі перамогі сорака пятага.

Раман як жанр не можа быць проста банальнай белетрыстыкай ці проста латаніям фактаў і падзей. Ад яго патрабуецца мастацкае пранікненне ў глыбінны сутнасць народнага жыцця, у духоўны асвет асобы, так ці інакш звязанай з рэальнасцю. Патрабуецца выразіць рэалізацыю ў мастацкіх вобразах св'язна-філасофскай канцэпцыя, погляд пісьменніка на жыццё ў пэўных, акрэсленых ідэяна-тэматычных рамках твора, абсягах. У рамале А. Савіцкага «Верай і праўдай» такая канцэпцыя ёсць, яна сфармулявана выразіна на ўнутраным маналогі Пахома Крупні: «Там, дзе

Уладзімір ЮРЭВІЧ

ВЫПРАБАВАННЕ ВЕРАЙ І ПРАЎДАЙ

ты ёсць, — там твой фронт, поле твайго змагання!» Гэта — мастацкае выяўленне ўсенароднасці вайны, глыбокай плыні народнага супраціўлення.

Так яно спраўдзіла было нават на самым пачатку вайны. Фашысты не разумелі і не ўяўлялі, з якой сілай супраціўлення — адкрытага і патаемнага — давядзецца ім сустрэцца на савецкай зямлі. Галоўны тэзіс іхняй прапаганды пра тое, што Савецкі Саюз, нібы калос на глініных нагах разваліцца пры першых жа ўдарах іхняй ваеннай машыны, выходзіць, стаўся да рэшты памылковы, бліскрыг не атрымаўся. Варта было савецкаму чалавеку толькі западозрыць у сустрэчным настроеную ваража асобу, як ён унутрана змабілізоўваўся для выкрыцця яго замыслаў і для рашучага адбору.

У рамале «Верай і праўдай» мы становімся сведкамі сустрэчы Ціхана Крупні, які едзе на раёны актыў, з перапрапутымі ў чырвонаярмейцаў варажымі парашутыстамі. Паводзіны Ціхана і шафёра, калі яны апынуліся ў машыне над канвоём ворага, настолькі дакладны і праўдзівы, што, чытаючы, не з'яўляецца і ценю сумнення ў гатоўнасці савецкага чалавеча да духоўнага подзвігу, следам за якім надыходзіць і подзвіг ратні: схватка Ціхана з варажымі лазутчыкамі на двары МТС і перамога над імі.

Гэткая жа праўдзівасць поўняцца і эпізоды, у якіх узноўлены залёт варажых самалётаў на поезд, дзе едуць у Гродна жонка Пахома і яго сыны. Драматызм падзеі тут перададзены ў эмацыянальным плане, і мы адчуваем трывогу маці за смяноў, страх, разгубленасць, збытэжанаць ад першых ахвар («Артур, каб не бачыць гэтага, не чуць рову матора і сівсту, заціснуў вушы рукамі і заплочыў вочы»), а разам з тым і апанганасць вайны, імкненне сына быць разам з бацькам, які ўжо недзе ваюе («Толькі да яго! І з ім — на вайну!»).

Следзям аўтар перайосіць чытача ў акоп на рубж, дзе рэшткі стралковай дывізіі дружным ружэйным агнём сустракаюць ворага, нахабнага, самаўпэўненага («як на свята едуць... на гармоніку іграюць»). Камбат Ягор і камісар Пахом — браты Крупні змагаюцца не на жыццё, а на смерць. І перамагаюць, расстраляўшы пры падтрымцы гаўбічнага разліку сем матацыклаў і бронетранспартэр ворага. Але ж гэта была разведка, неўзабаве на пазіцыі савецкіх воінаў рушылі сем нямецкіх танкаў. У іх «на кожнага — снарад!» У нас жа — на сем танкаў — адна гаўбца ды бутэляк з гаручым. Хіба гэта не суровая рэальнасць першых дзён вайны? Так яно было ў жыцці, гэтак паказана і ў рамале.

І калі ваенныя гісторыкі пра тую першую дні адзначаюць, што «дарагой цаной заплацілі гітлераўцы за свой поспех», а аўтары мемуараў, вядомых военачальнікі запісваюць: «Колькі прыкладаў

такога масавага гераізму і адвагі праяўлялася небач, вакол, скрозь, і ўдзень, і ўначы...» (Г. Жукаў), ды яшчэ і ў дэспічкі гітлераўскага генерала чытаеш такое: «германскі салдат сустрэў праціўніка, які з фанатычнай упартасцю трымаўся за сваё палітычнае крэда і бліжэйшым чынам не маў супрацьпаставіў татальнае супраціўленне» (Ф. Гальдэр), — дык чаму ж усё гэта не можа склацца аснову мастацкага твора, і ці ёсць падставы сумнявання, што А. Савіцкі пісаў не «сваю» вайну? Менавіта сваю, сэрца і душою, душою перажытую, увачалавілі ўбачаю, стала асэнсаваную.

Аўтар рамана «Верай і праўдай» паказвае гераічны подзвіг народа, згуртаванага агульнай справай, агульным ідэялам, паказвае праз канкрэтнага чалавека, які ў жудасным пекле вайны выпрабаўвае не толькі ўласную мужнасць, сваю жыццёстойкасць, але і сілу ідэі. Пісьменнік сацыялагічна дакладны ў збыходжанні са сваімі героямі, ступень

далучанасці да народа кожнага з іх мерае сілай карэнняў, якія звязваюць яго не толькі з роднай зямлёй, але і з тым ладам, што збудаваны быў амаль за чвэрць стагоддзя на гэтай зямлі, абуджанай Вялікім Кастрычнікам, з тымі ідэаламі, што выхаваны былі партыяй Леніна ў мільёны людзей, якія ўзяліся на абарону Радзімы.

Менавіта так успрымаецца камісар Пахом, якога немцы, узяўшы ў палон, засынаюць на шыю ў акопе. А ён не пра смерць думе, а перабірае ў памяці ўсе дэталі таго, як «батарэйні не выканаў задчы, прыпнёў ворага?..» Крохкі і вільготны жвір спыленца з рыдлёвак на шыю, а Пахом нвердзіць словы праклёну ворагу: «Фашысты!.. Фашысты праклятыя!» Так увачалавікі прыходзіла, стала ў душы зацятаць, упартасць, нежаданне скораці і паміраць.

Пахом выжыве. Яго выратуе, адкапае ўчалеты артылерыст Файзуло. Іх, абодвух непрагматычных, зноўдзе Ванда, маладая настаўніца, прыдзе «на глухі хутар да сваёй цёткі Мальвіны, якая пачала лячыць іх рознымі травамі і карэннямі». Так спяваля, як натуральная ельня жыцця, раскрываецца пісьменнікам спраўдзі дзейны гуманізм, не пабаўлены, аднак, класных карэнняў: Бо хто такая Ванда? З сям'і бацькоў, якіх беларуськія ўлады пакаралі «за бальшавіцкую прапаганду». Выключаная з гімназіі, Ванда пасля ўз'яднання Беларусі ўступіла ў камсамол, працавала ў школе і рыхтавалася паступаць у інстытут. І зусім натуральна, што Пахом, дзіўчыцца з мужнасці і смеласці гэтай дзіўчыцы, адзінушы яе ўчынак як подзвіг, «маліў неба, каб ёй данасціла ў жыцці, каб бада абмінула гэты зацішны куток».

А Ванда сама рвецца да дзеяння. «Яна кажа: калі абаранеш Радзіму — робішча мужна». І ідзе разам з Пахам і Файзулом, прычашыўшы групу камсамольцаў на ўсход, туды, дзе фронт. Для адных вайна стала выпрабаваннем чалавечнасці, для інных — фарміраваннем асобы. Як для Пахомавага сына, васьмькласніка Артура. Ён толькі-толькі зведзе радасць першага каханья, першага шчодрага падарунку пад сухі трэск вінтовачнага стрэлу на стрэльбішчы, калі ўсім класам школьнікі здавалі нормы. Гэта — не проста супадзенне, а правдзёе вядкай бяды, якая неўзабаве паваліцца не толькі на Артурава шчасце, а на шчасце ўсёй краіны. І ў шэрагі яе абароншчы, як бецэ знішчальнага атрада, уступіць і юны патрыёт Артур, уступіць з доўгім усведамленнем свайго абавязку перад Радзімай, бо так выхавала яго савецкая школа; сям'я рабочага чалавека, што перад вайной быў прызваны ў армію.

А. Савіцкі ўмеда карыстаецца формулай адлюстравання гісторыі ў чалавеку. Унутраныя павязі трывогі за ўсю сям'ю Крупных, у якой людзі рознага веку, вы-

водзяць чытача на эмацыянальнае ўспрыманне шырока вядомага тэзіса аб пераемнасці пакаленняў, аб эстафетце бацькоў і дзяцей. Чытаеш пра тое, як Артур кідае па дыверсантах першую гранату, а сам знікае ў вірлівай плыні ракі, і вершы, што ён робіць так не толькі для самазахавання, а для ўратавання вось гэтай эстафеты, скіраванай урэшце на дасягненне перамогі над ворагам.

Артур стале ў баявых дзеяннях, мужне ў роздуме над жыццём, хоць псіхалагічна яшчэ не гатовы вылучыць у штодзённасці вайны тую вялікую праўду рэальнасці, якая кіруе ўчынкам свайго дзеда Елісея, што наняўся, як здавалася юнаку, служыць немцам. І толькі пасля таго, калі дзед дае ўнуку канкрэтнае заданне — пайсці да тых, хто павінен пусціць на вяду мост, які немцы аднаўлялі ўзлую зіму, Артур пераконваецца ў складанасці, забытанасці ваенных абставін, пачынае ўсведамляць глыбінныя плыні савецкага жыцця, што, нягледзячы на нашэце ворага, уздзейнічалі на кожнага, хто любіць Радзіму не словам, а сэрцам.

Стары Крупня гіне, узрываючы лакамабіль, ля якога ён прадаваў... Гіне, як герой, асвятляючы сваёй смерцю, бы паходняй, шлях наступным героям. А іх не пазычыць — у гэты ж момант гукаць магутныя выбухі на варажой нафтабазе, выйшлі на чарговую аперацыю партызаны, якімі камандуе Елісеяў сын Захар. Эпізод за эпізодам аўтар рамана ўзнаўляе рэальныя правы напружанага ратаборства, што ўсвабляюць жывую, трапяткую, трывалую сувязь усіх прыватных лёсаў з карэннымі асновамі народнага жыцця, з устоямі савецкага ладу.

Апошнім часам не-не, ды і з'явіцца твор, у якім адсякаецца рэальны, закладзены ў самім героі і асяроддзі, першапачатак усенароднага подзвігу, які фарміраваўся два дзесяцігоддзі, фарміраваўся ў напружаных буднях стваральнай працы, у пераадоленні вялікіх цяжкасцей, калі людзі вымушаны былі і недадаць, і недасыпаць, і жыць не ў раскошы, але неадступна ад гордага імя змагара. Можна, вядома, у гэтым выпадку паслацца на прыказку аб тым, што «ў балоне не без чорта, а ў роду не без выроду». Вядома, лягчэй апраўдаць прыказкай адсутнасць псіхалагічнай матывіроўкі паводзін героя, чым прасачыць пераемнасць сацыяльных фактараў змагання за маральнае ўдасканаленне.

Паказваць самасвяджэнне героя, яго перавыхаванне пад уплывам дзюгародных, а не дамінуючых у перадгісторыі героя фактараў жыцця, значыць, грашыць супроць праўды. У латанісе Вялікай Айчынай вайны яшчэ шмат неасвоенага мастацкамі, і ці варта вялікую гісторыю св'язнага ўсенароднага змагання супроць фашызму размяшчаць на гісторыі, прывабныя толькі вопкавай займальнасцю? Куды больш плёны шлях, якім ідзе А. Савіцкі ў рамале «Верай і праўдай», паказваючы высокую стойкасць і самаахвярную мужнасць, бяспрыкладны гераізм людзей, чый духоўны свет сфарміраваўся праз гады рашучага наступлення сацыялізму.

Аўтар рамана «Верай і праўдай» не абмянае і выраду. Такім прадстае ў творы Багдан Роўда, муж Чаславы Крупні, прадстае баяліўцам не толькі перад ворагам, але і перад жанчынай, якую сустрэў і нахакаў усім сэрцам, якая дзвіліла з ім пакутлівы шлях адступлення на ўсход, але якую ў момант сустрэчы з небаспекай смерці пакінуў ён на вырак лёсу. Вярунуўшыся з нямецкага палону, да жонкі, Багдан прыгадае шчаслівыя хвіліны, што былі ў іх з васнурачом тд-жычкай Маўдуджай, і паціху станюціна на шлях зрады, памагаючы бацьку, які наняўся паліцаем. Багдан выдае немцам Мсціслава, якога кахала Чэся, і туды выконваюць свой прысуд — вешаюць адважнага партызана. Багдан наводзіць немцаў на хагу Захара Крупні, дзе жыў яго жонка з дзецьмі — у пажары гіне сям'я патрыёта. Цэлы ланцуг зрады зв'язецца вакол Багдана.

Лістоўка-зварот да беларусаў змагацца з ворагам прымушае Багдана задумача над сваімі дзеяннямі, над учынкамі свайго бацькі Кандрата, які паймае шкадаваць, што пайшоў у паліцаі. «Бацькава прызнанне і гэты гаротны выраз твару скаланулі Багдана. Не толькі ён, Багдан, забытаўся! Нават бацька!» Пісьменнік дашукваецца праўды ў паводзінах людзей, якім надшоў час раскайвацца. Калі Захар Крупня, дзедлаўшыся пра цяжкую страту ад сястры, прыходзіць на панялішча роднай хаты, на магілу жонкі і дзяцей, ён прасякаецца вялікім гневам, зацятай помстай і перш-

КОЛЬКАСЦЬ перакладаў з іншых моў народаў СССР і замежных на беларускую і наадварот павялічваецца з кожным годам, таму не выпадкова, што першы выпуск літаратурнага зборніка «Далгляды», які выйшаў пазалетась, быў сусветна літаратурнай грамадскасцю і чытачамі з вялікай цікавасцю. Хутка знік з паліцы кнігарняў і другі, пазначаны 1976 годам.

Пакуль што адбываецца працэс станаўлення гэтага карыснага і патрэбнага выдання, што бацьчыца і пры параўнанні першых дзюх кніжак. У другім выпуску больш падкрэслена

часцю пэўнага народа. Засяроджанасць на адной літаратуры, веданне мовы, прыносяць добры плён, абумоўліваюць высокую якасць перакладу. «Далгляды» 1976 года змяшчалі вершы балгарына Д. Панцялеева (пер. Н. Гілевіча), польскіх паэтаў І. Сікірыцкага, К. Іла-новіч, М. Канановіча (пер. М. Танна). З пазіцыі лужыцкіх сербаў працягвае знаёміць беларускіх чытачоў А. Траяноўскі, з вершамі чэшскага паэта С. Нэймана—П. Макаль. Нізкі вершаў П. Боцу і К. Курбанне-песара пераклалі Г. Бураўкін і М. Аўрамчык.

У другім выпуску павялічана

Вядома, было б лепш за ўсё, каб пераклады, прапанаваныя «Далглядамі», дагэтуль не друкаваліся ў іншых выданнях. А каб чытач уяўляў сабе стан перакладной справы ў пэўны час, ведаў і аб тых творах, якія не друкаваліся ў зборніку, было б нядрэнна змяшчаць, акрамя бібліяграфіі твораў народаў СССР (ці наогул усё перакладной прадукцыі года), і каментарый да яе, а яшчэ лепш—агляд дасягненняў і недахопаў у гэтай дзейнасці за адпаведны перыяд.

Наогул, літаратуразнаўчыя артыкулы па праблемах пера-

ШЛЯХ ДА ЛЮДЗЕЙ

Аповесці Уладзіміра Машкова добра знаёмы юным чытачам. Займальнасць сюжэтаў, нечаканыя прыгоды, у якія трапляюць юныя героі, добры, дасціпны гумар, з якім расказвае аўтар,—усё гэта сведчыць, што ён добра ведае запатрабаванні тых, каму адрасуе свае творы. Падобнае характэрна і новай аповесці пад назвай «Соскучился по дождю».

Адразу можна сказаць, што на гэты раз твор адрасуецца не толькі школьнікам. Аповесць, безумоўна, прынясе пэўную карысць і бацькам, і педагогам у іх нялёгкай штодзённай выхавальнай рабоце, бо аўтар паказвае, наколькі неабходны ўвага і цяпло дзіцячаму сэрцу, асабліва тым, каго называюць цяжкімі падлеткамі.

Герой аповесці Валодзя Пракапенка — з такіх. «Заблытаўшыся» ва ўласным жыцці, хлопчык знаходзіць, як яму здаецца, адзіна правільнае выйсце: ён уцякае з дому. Пра прыгоды Валодзі, якія адбываюцца ў дарозе, пра яго нялёгкае шлях да правільнага разумення жыцця і расказаецца ў творы.

А прыгодаў у аповесці сапраўды шмат, бо такі ўжо яе герой — «зьялёны», але на рэдкасць упарты і самастойны вандрунік.

Нагадаем хоць бы такі эпізод. Ля мора ён знайшоў новых сяброў Шурыка і Гарыка. Яны з шырока раскрытымі вачамі слухаюць таварыша пра «экспедыцыю» прафесара Зянкевіча, дзе ён нібыта—самы вопытны акавангіст (не могуць жа прафесары з сівымі бародамі ныраць у моралі).

Аднак падобныя эпізоды для аўтара не самамэта. Для яго галоўнае — убачыць сапраўдную сутнасць падлетка, які імкнецца знайсці сваё месца ў жыцці.

Расказаваецца ў аповесці і гісторыя яшчэ аднаго «бегуна на далёкія дыстанцыі» Ваські Семанькова, які таксама, як і Валодзька, перажывае складаны працэс духоўнага станаўлення.

Герой У. Машкова—жывыя, дзейныя натуры, якія на ўсё хочучы знайсці свой адказ. Дружба з прыродай, з усім жывым—вось што можа выраставаць чалавека ад абыякавасці

У. Машкоў. Засумаваў па дожджынку. Аповесць. На рускай мове. Для дзяцей сярэдняга і стараўшага школьнага ўзросту. Мінск: «Мастацкая літаратура», 1976.

— думка гэтая таксама праходзіць скразной ніткай праз усю аповесць. І тут успамінаюцца словы Чынгіза Айтматава: «Я пісаў у «Літаратурнай газете» аб тым, што мой сын не можа адрозніць яйка сарокі ад яйка вераб'я. Я хоць гарадское жыццё ў сэнсе інтэлектуальнага развіцця дае больш, у чымсьці гэтыя людзі ўсё ж абдзелены».

Да гэтага хочацца дадаць, што дзеці такія могуць вырастаць наогул абыякавымі да ўсяго прыгожага ў жыцці. А вось Валодзька хацеў «зрушыць» гэты гарадскія сцены не толькі для сябе, а і для ўсіх іншых.

Мабыць, таму, што асноўную ўвагу аўтар удзяліў Валодзю Пракапенку, у яго не атрымалася такіх цэласных і прыгожых характараў дарослых. Нейкай няўпэўненасцю, парыванасцю, няцвёрдасцю ў дзеяннях адзіліла інспектар дзіцячага пакоя міліцыі Пётр. Аднымі чорнымі фарбамі намалеваны бацька хлопчыка.

Унутрана нелагічным атрымаўся эпізод, дзе расказаецца аб другім прыходзе Пятра да бацькоў Валодзі. Зусім не памацярынску прымусяў пісьменнік паводзіць маці падлетка: «На голас Пятра з бакавога пакоя зазірнула заплаканая Валодзькава маці, войкнула і схавалася за дзвярэм». Пётр доўга размаўляў з п'яным бацькам, пакуль, нарэшце, не выйшла маці (чамусьці прыбраная) са словамі: «Я бульбачкі аббрала, паставіла—ураз зварыцца». А Пётр жа—чалавек з міліцыі! Хто ведае, якую вестку ён мог прынесці. Можа, самую горшую? А маці пераапранаецца, недзе яшчэ бульбачку абірае...

Падзвоннасць, нячуласць, недавер выкрываюцца ў аповесці да канца. Дабро перамагае зло. Валодзька зноў дома. І ён радуецца доўгачаканаму дожджыку, што крануўся засмялых вуснаў зямлі. Усё, як быццам, добра. Аднак кропка пакуль што ставіць рана. За Валодзьку Пракапенку—чалавека, грамадзяніна яшчэ трэба змагацца. І як добра было б, і каб да некаторых з нас, старэйшых, часцей прыходзіў ачышчальны дожджык шчырасці, уважлівасці і ўзаемаразумення.

Тамара ХОРСУН,
студэнтка факкультэта
журналістыкі
Белдзяржуніверсітэта
імя У. І. Леніна.

ДАЛГЛЯДЫ

ны ўклад перакладчыкаў. Іх прозвішчы вынесены і на супервонладку, дзе раней называліся толькі аўтары, і ў пераліку зместу. Не усталяваліся яшчэ як след асобныя рубрыкі: адна з іх — «Пра нас пішучы»—падпарадкавалася другой «Голас наш чужэн дзіця», Праўда, намінага змястоўнай стала «Хроніка выданняў перакладной літаратуры».

Матэрыял жа асноўнай рубрыкі, «Проза і паэзія», значна пашырыўся. За кошт змянення колькасці аўтараў пазалічана колькасць іх вершаў. Больш частымі і змястоўнымі сталі прадмовы перакладчыкаў. Н. Гілевіч, Г. Бураўкін, А. Зарыцкі, В. Зуёнан, Э. Агняцэт пішучы пра жыццё і творчасць Д. Панцялеева, П. Боцу, Э. Штрыматэра, С. Шаўлы і П. Элюара.

Перакладчыкі, якія даўно цікавіліся творчасцю таго ці іншага паэта, адчуваюць патрэбу ў творчым судакрананні з ім, атрымалі магчымасць вылічыць сябе ў перакладзе не аднаго-двух вершаў, а цэлых падборак. Такая творчая роднасць адчуваецца ў Р. Барадуліна — А. Вазнясенскага. Перакладчык зноў праявіў тут сваё умненне ўжываючы ў арыгінал, даць мастацкія адпаведнікі яго вобразнасці. Р. Барадулін добра перадае характэрнае для А. Вазнясенскага збліжэнне слоў на аснове іх гучання. У Вазнясенскага «нанулі нашы нануны», у Барадуліна (у іншым месцы) — «кратай краты».

Дадзена і слова перакладчыкам, здаўна звязаным з твор-

Далгляды. Літаратурны зборнік. Мінск: «Мастацкая літаратура», 1971.

волькасць твораў аднаго аўтара, з якімі чытач знаёміцца ўпершыню. Гэта цяжэй зрабіць у прозе, але і тут ёсць цікавыя падборкі: два апалядніні В. Астаф'ева (пер. А. Жука), тры творы літоўскага празаікаў (пер. П. Марціновіча).

Вялікія па памеру публікацыі можна апраўдаць толькі, калі, тады, калі яны ўпершыню адкрываюць аўтара, раней невядомага нават у рускіх перакладах. Аднак, можна падабраць і невядомы, але характэрны для аўтара твор. У зборніку ёсць невядомы апалядніне К. Тэтмаера «Франак Саліга і пан бог», якое дае добрае ўяўленне аб творчай манеры вядомага польскага пісьменніка. Дагэтуль яго не перакладалі ў нас.

Яшчэ адна добрая рыса «Далглядаў» — жаданне ўкладальнікаў знаёміць чытачоў з творчасцю паэтаў і празаікаў, якія пішучы аб Беларусі і звязаны з ёй пэўнымі творчымі кантактамі. Пра такіх факты ва ўступных словах нядрэнна было б сказаць больш падрабязна. Між іншым, пра тое, што А. Вазнясенскі зацікавіўся беларускай паэзіяй, або што польскія паэты М. Канановіч і І. Сікірыцкі актыўна перакладаюць творы беларусаў, не паведамляюцца.

Прыемна, што ў «Далглядах» выступаюць і такія вопытныя і вядомыя перакладчыкі, як М. Танн, Ю. Гаўрук, Я. Семяжон, Н. Гілевіч, і тых, хто ўпершыню спрабуе свае сілы ў гэтай галіне. М. Стральцоў, У. Паўлаў, У. Дамашэвіч, М. Гіль, П. Марціновіч хаця яшчэ і не пачынаюць тым вопытам у перакладзе, які маюць ужо Р. Барадулін, Г. Бураўкін, П. Макаль, Л. Салавей, але пазвалі сябе як здольныя перакладчыкі.

кладу, аналіз асобных твораў яшчэ не з'яўляюцца на старонках «Далглядаў». Пакуль што зборнік робіцца ў асноўным сіламі паэтаў і празаікаў, большасць з якіх маюць неспрадзянае дачыненне да перакладаў. Але нават і ім не даюцца слова для таго, каб пагутарыць аб тэарэтычных праблемах, аб майстэрстве.

У прадмове да першага выпуску мернавалася, што ў ім будучы друкавацца «літаратурна-крытычныя артыкулы і рэцэнзіі», «інтэр'ю з вядомымі пісьменнікамі і перакладчыкамі», але ні артыкулаў, ні інтэр'ю пакуль няма. А яны патрэбны. Колькі цікавага і карыснага для далейшага развіцця справы маглі б расказаць вопытныя, спрантыкаваныя перакладчыкі, наколькі б узбагацілася сама тэорыя праз аналіз прантычнага вопыту. Есць каму выступіць і з літаратурна-крытычнымі артыкуламі аб мастацтве перакладу. У розны час пісалі і пішучы аб ім С. Александровіч, М. Ларчанка, В. Рагойша, В. Нікіфаровіч, В. Небышынец, Э. Мартынава, Н. Гілевіч, перакладчыкі-прафесіяналы з багатым вопытам Ю. Гаўрук і Я. Семяжон і іншыя.

«Далгляды» павінны паступова пашыраць свае гарызонты, год ад году ўдасканалючы спосабы падачы матэрыялу, пазбаўляючыся недахопаў. Хацелася б, каб у далейшым усё больш перажалі творы, перакладзеныя неспрадзяна з арыгінала, а не праз рускую ці мову падрачоўніка, каб захавалася добрая традыцыя знаёміць чытачоў з новымі, не знаёмымі ім раней аўтарамі.

Міхась КЕНЬКА.

наперш да суседа. Кандрата. Пасля кароткага допыту Захар вядзе Кандрата ў атрад, каб там учыніць партызанскі справядлівы суд. Ступіўшы на крыгу, Захар і Кандрат апынуліся ў віры крыгаходу, перад небезпечай патаюць у халоднай вадзе Дзвіны. Цудам выйраліся з лапаў смерці на бераг. І ў гэты час грывнуў выбух, а неўзабаве Дзвіна гнала падарваны народнымі месціцамі мост. Узрушаны поспехам аперацыі сваіх пасланцоў Захар адпускае Кандрата.

Сцэна крыгаходу, якім завяршаецца першая кніга рамана «Верай і праўдай», вылісана ў ключы высокага драматычнага напружання. Гэта якраз той шчаслівы момант у працы пісьменніка, калі напружанне падзей праходзіць праз душы людзей, раскрываючы не толькі драматызм асабістых уземаадносін, але і драматызм ідэйнага змагання. А гэта для А. Савіцкага галоўнае, бо ён піша раманы ў падкрэсленым публіцыстычным стылі, калі пісьменніка цікавіць не толькі індывідуальны характар сам па сабе, колькі тая грамадская сіла, якую гэты характар прадстаўляе. Публіцыстычны струмень пачагае аўтару падкрэсліць грамадска палітычную сутнасць уведзеных у раманы праблем — сацыяльных, філасофскіх, маральных.

У раманы вялікую ролю выконвае ўнутраны маналог, які выяўляе і ступень майстэрства псіхалагічнага аналізу пісьменніка. Раман сьвярджае пераэмінаць лепшых ідэйна-маральных якасцей сапэнткіх людзей, што апынуліся перад выпрабаваннем вайной, і ўсім сіламі імкнучы зберагчы ў сабе добрыя і патрабавальныя, бескампрамісныя адносіны адзін да аднаго. Мужна і стала карыстаючыся ўнутраным маналагам, разважае пісьменнік пра канфлікты, сутыкненні, спрэчкі, за якімі — шматстайнасць і складанасць дачыненняў людзей, аб'яднаных адной садачай. Можа, толькі часам залішне ў маналагах адкрытага пафасу і не заўсёды абавязковых клічнікаў.

Усёй мастацкай логікай аналяддана А. Савіцкі сьвярджае галоўную думку рамана — у той грозны першы год вайны мы высталі, дзякуючы масаваму гераізму савецкіх людзей. Не заўсёды лакапаўна вядор галоўнага, бывае, паварочнасца, непажаданым бокам для пісьменніка, які спрашчае часам цяжкія і тое, як яны пераадоўваюцца людзьмі. Можа, гэта рэакцыя аўтара на тую творы, у якіх прысутнічаюць згучаныя малючкі нашых наўдач на пачатку вайны. Аднак бесспрэчна, што даследуючы мінулае з үлі-

кам гістарычнага вопыту народа, пісьменнік не збівасца на шлях мадэрнізацыі рэалісмаці той пары, імкнучы паказаць усё па магчымасці так, як «гэта было на зямлі». Не абмінаючы важнейшых дакументаў першых месяцаў вайны, А. Савіцкі не паддаўся і пашыранаму ў апошнія гады «дакументалізму», калі ў творы вытэркаюцца будаўнічыя рыштывы і без цяжкасці можна прыгадаць, з якой мемварнай кнігі або гістарычнай манаграфіі ўзяты тая ці іншая характэрныя і нават дэталі. Дакументалізм А. Савіцкага ў іншым — ён піша пра тое, што ведае па сапраўднату, дасканала і да рэчкі.

Наш гераічны час паграбуе гераічнай літаратуры. Раман «Верай і праўдай» якраз і каштоўны тым што аўтар яго зяртаецца перш за ўсё да гераічнага характара, даследуючы ўсё павыя грані народнага подзвігу. Можа, толькі не кожны неаслапж пакэзаны дастаткова аб'ёмна, дэжгорныя сюжэтыя лініі выгладзюць лавалі пукіірна і часам нават абрываюцца штурца. Ада адно, відавочна: падзеі ваяннага часу, якія трапілі ў поле зроку аўтара рамана, як бы прапоруноца на дзень збыццянні, што запоўнены не толькі вялікай стваральнай дзейнасцю савецкіх людзей, але і іхняй барацьбой за мір, за мірнае суіснаванне народаў

свету. У абліччы герояў агнявых сараканых гадоў пісьменнік акцэнтуюе ўвагу на тых рысах, якія варта выхоўваць у людзях сёння — пачуццё адказнасці кожнага за лёс цэлай краіны, нават планеты, ашчадныя адносіны да чалавека, няэголіскасць пайсці на кампраміс, асабліва, калі гэта датычыць бітвы ідэй.

Паказваючы ўражліва і запамінальна сям'ю патомнага рабочага Елісея Крупні і людзей, з якімі члены гэтай сям'і маюць дачыненне — а іх у раманы не адзін дзесятак, — пісьменнік пераконвае ў адным, што менавіта наш грамадскі, сацыяльны лад ёсць той грунт, на якім вырастае і стадаецца патрыятызм, мужнасць, гераізм савецкага чалавека. Трэба спадзявацца, што ў далейшай працы над творам А. Савіцкі паспрабуе яшчэ больш заглябіцца ў пастаўленыя ўжо праблемы чалавечай існасці — цяпа перамогі і вартасці асобы, давер да чалавека і жорсткае чэрствасць, узамасувязь любові і ялавасці. Повая кнігі рамана павінны будучы сказаць нам шмат пра мінулае вайну, пра якасці савецкага чалавека, што так яркава выявіліся на крутым зломе лёсу, калі ўнутраная сутнасць кожнай асобы выпрабавалася верай і праўдай. Верай у перамогу над фанызмам, праўдай бязлітаснага змагання з ім.

М. МАСЛАУ, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР: «ХАРОВОЕ СПЯВАННЕ — АДЗІН З САМЫХ СТАРАЖЫТНЫХ ВІДАУ МАСТАЦТВА»

Як адзначыў ён у сваім выступленні, у рэспубліцы сёння налічваецца звыш 8 тысяч самадзейных вакальна-харавых калектываў з колькасцю ўдзельнікаў каля 240 тысяч чалавек. Значнае развіццё ў апошнія гады атрымала акапальнае спяванне. Многія акадэмічныя хоры вызначаюцца высокай вакальнай культурай, музыкальнасцю. Трэба толькі смятліва ўводзіць у іх рэпертуар рускую і сусветную класіку, якая выхоўвае ў спевачкоў добры густ, садзейнічае ўдасканаленню выканаўчага майстэрства.

— У нас шмат хораў і народнага плана, — гаворыць М. Маслаў. — Вельмі добра, што многія з іх набылі форму ансамбляў, дзе вакал ідзе паруч з харэаграфіяй. Гэты сістэма двух відаў мастацтва вельмі перспектыўны.

Атрымаў распрацаваны невялікія камерныя хоры ў дэспіч — дванаццаці — пятнаццаць чалавек. Іх трэба абавязкова падтрымаць. Перш за ўсё дапамагчы з рэпертуарам, які б даў магчымасць знайсці новыя тэмбравыя акрасы.

Ю. ЧУРКО, доктар мастацтвазнаўства: «ПАСТАЯННА ВЕСЦІ У ХАРЭАГРАФІІ ПОШУК НОВЫХ ФОРМ, ВОБРАЗАУ, СРОДКАУ, ПРЫЁМАУ»

Прамоўца зрабіла глыбокі аналіз сучаснага стану танцавальнай самадзейнасці, акрэсліла праблемы яе развіцця. Яна вызначыла рысы, якія характарызаваюць творчасць лепшых самадзейных танцавальных калектываў, такіх, напрыклад, як грозненская «Раніца», віцебскі «Колас», брэсцкая «Радасць», мінскія «Радуга», «Лявоніха», «Зорка» і іншых лаўрэатаў фестываля. Гэта: высокі ўзровень выканаўчага майстэрства, сучасная працоўная і героіка-патрыятычная тэматыка, і, нарэшце, распрацаваны народнага танцавальнага фальклору.

На жаль, гэтыя не скажы пра многія іншыя калектывы, дзе лічыць за лепшае ісці пратэітанцкім сцяжынкам, дзе баіцца шукаць новае, нявыданае. Асабліва мала зроблена ў засваенні багаццяў танцавальнага фальклору, які слаба вымучаецца нашымі балетмайстрамі. Дасюль паўтарылі адных і тых жа назваў танцаў, трафарэтнасць выяўленчых сродкаў. Па сутнасці, у рэпертуары можна знайсці ўсяго 5—7 беларускіх танцаў: «Лявоніху», «Юрчанку», «Будьбу», «Кадрыль»... Хіба гэтым вычэрпваецца багацце народнай харэаграфіі?

Даволі часта даводзіцца сустракацца і з такой з'явай, як псеўданароднасць. Той-сёй з харэаграфам лічыць, што варта паказаць на сцэне атрыбуты старога побыту — прасіць іці ступу, і народны танец зробілі.

Ю. Чурко падкрэслівае надзённасць і важнасць падрыхтоўкі ў рэспубліцы высокакваліфікаваных кадраў харэаграфу, асабліва харэаграфу-знаўцаў і пастаноўшчыкаў народнага танца.

М. СОЛАПАУ, заслужаны дзеяч культуры БССР: «РАСЦІЦЬ АРКЕСТРАВЫЯ КАЛЕКТЫВЫ»

Яго выступленне было прысвечана тэндэнцыям і праблемам развіцця аматарскіх аркестраў, якія займаюць значнае месца ў мастацкай самадзейнасці рэспублікі. Дастаткова адзначыць, што толькі ў трэцім туры фестываля прынялі ўдзел 170 калектываў, 38 з якіх сталі лаўрэатамі.

Разам з тым, М. Салапаў звярнуў увагу прысутных на некаторыя негатыўныя моманты развіцця гэтага віду мастацтва. Ён адзначыў, што колькасць аркестраў расце ў асноўным за кошт музычных і культурна-асветных навуковых устаноў. Гаворыць у гэтым выпадку аб самадзейнасці можа і вялікая няцяжка. Трэба звярнуць асаблівую увагу на фарміраванне аматарскіх аркестраў з ліку рабочых, калгаснікаў, інтэлігенцыі.

Значную частку свайго выступлення прамоўца прысвечыў рэпертуару. Ён адзначыў, што многія аркестры народнага інструментаў ігнаруюць народную музыку, захапляюцца класікай, якая, часам, ім не пад сілу. Мала для аматарскіх калектываў пішуць

кампазітары рэспублікі. А каму, як не ім, клапаціцца пра нацыянальны рэпертуар.

М. РАМАНЮК, кандыдат мастацтвазнаўства: «СЦЭНІЧНЫ КАСЦІОМ — ТАКСАМА МАСТАЦТВА»

— Вось чаму, — падкрэслівае прамоўца, — у гэтай справе патрэбны сур'ёзны навуковы падыход. У нас сёньня пазыўна здабыты ў стварэнні нацыянальнага сцэнічнага касцюма.

Разам з тым наглядзецца ў гэтай справе часта эклектычны падыход, калі ў аснову кладзецца не апраўданы народны касцюм, уласцівы для тых ці іншых абласцей і раёнаў рэспублікі, а фантазія і асабісты густ мастакоў. Вось і атрымліваецца, што некаторыя калектывы выходзяць у касцюмах, дзе можна знайсці элементы нацыянальнага касцюма іншых народаў.

Прамоўца аналізуе прычыны гэтых хібаў. Па-першае, гэта непатрабавальнасць кіраўнікоў некаторых калектываў, для якіх галоўнае выглядаць не горш за суседзяў. Вось і з'яўляюцца апраўданыя як блізкія матырыялы з Віцебшчыны і Брэсцшчыны, Гомельшчыны і Гродзеншчыны. Па-другое, недастаткова кампетэнтнасць мастакоў-сцэнографу. Часта за стварэнне сцэнічнага касцюма бяруцца людзі, якія дрэнна ведаюць гісторыю свайго краю, народнае мастацтва, і, нарэшце, законы сцэнаграфіі. Бяда яшчэ ў тым, што ў рэспубліцы фактычна ніхто не клапаціцца аб падрыхтоўцы мастакоў-сцэнографу. Стварэннем касцюмаў займаюцца пераважна мадэльеры, якія слава знаёмы і з законам сцэнаграфіі, і з традыцыямі народнага адзення. Па-трэцяе, у нас яшчэ слабая вытворчая база, даводзіцца ўжываць матэрыялы не тым, што патрэбны, а тым, што маюцца ў навунасці.

Г. ЦІТОВІЧ, народны артыст ССРС: «РЭПЕРТУАР — АСНОВА ТВОРЧАЯ РАБОТЫ САМАДЗЕЙНЫХ ХАРАВЫХ КАЛЕКТЫВАУ»

Прамоўца адзначыў, што за час фестываля рэпертуар многіх хораў, ансамбляў і салістаў абнавіўся за кошт лепшых твораў савецкіх, у прыватнасці, беларускіх кампазітараў, рускай і сусветнай музычнай класікі.

На жаль, менавіта такой прагрэсіўнай рэпертуарнай палітыкі трымаецца адносна невялікая частка вакальных калектываў.

Чамусьці многія выканаўцы дагэтуль не могуць пераадолець інертнасці ў засваенні нацыянальнага музычнага багацця, як народнага, так і створанага беларускімі кампазітарамі. Даўна, што на сямі аглядах толькі два разы была выканана песня У. Алоўнікава «Радзіма мая дарагая», раз «Нёман» Н. Сакалоўскага. Зусім выніла з рэпертуару калектываў славутыя «Бываеце здаровы», песня, якой можа было з песням заканчваць любы канцэрт.

Бывае даводзіцца чуць скаргі на недахоп добрых апрацовак беларускіх народнага песень. З гэтым нельга пагадзіцца. Дастаткова звярнуцца да двухтомніка апрацовак беларускага песеннага фальклору пад рэдакцыяй Р. Шырмы, дзе сабраны сапраўдныя перлы народнай творчасці. З 216 песень, зменчаных у гэтым зборніку, а большасць іх была апрацавана на якасць у Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэле БССР, у рэпертуар самадзейных калектываў уключана толькі сем.

З погляду аматараў выйшла і выданне Акадэміі навук БССР «Беларуская народная творчасць», дзе сабраны песні савецкага часу, фальклорныя творы. Аднам словам, было б жаданне... Тады б не было б фактаў, у якіх даўно сустраціцца на аглядах трэцяга тура ў Брэсце, калі з сямі спевачкоў-салістаў толькі ў адной — Г. Уласенка меўся ў праграме беларускія народныя песні. Або ўзяць рэпертуар хору калгасна-ветрабніцкаў Жыткавіцкага раёна, дзе былі і латышскія, і стонскія песні (гэта, вядома, добра), але для беларускіх месца не знайшлася. А між тым, менавіта гэты калектыв на сваёму прызначэнні павінен быць узорам, метадычным цэнтрам для кіраўнікоў самадзейнасці.

В. РОУДА, прафесар, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР: «ДЫРЫЖОР ПАВІНЕ ДЫРЫЖОРАВАЦЬ»

Гэтае крыху парадасальнае свядаржэнне, на словах прамоўцы, трывалую высокую. Дэфініцыя дырыжоў-харавікоў тлумачыцца

Нядаўна адбылася рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя па выніках першага Усеаюзнага фестываля самадзейнай мастацкай творчасці працоўных у Беларускай ССР.

На яе былі запрошаны загадчыні аддзелаў прапаганды і агітацыі абкомаў і Мінскага гарадскога камітэта КП Беларусі, сакратары абкомаў і Мінскага гарадскога камітэта ЛКСМБ, сакратары абласных Саветаў прафсаюзаў, начальнікі ўпраўленняў культуры аблвыканкомаў і Мінскага гарвыканкома, работнікі рэспубліканскіх і абласных да народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці, прадстаўнікі творчых саюзаў, кіраўнікі мастацкай самадзейнасці.

У рабоце навукова-практычнай канферэнцыі прынялі ўдзел старшыня рэспубліканскага аргкамітэта па правядзенню фестываля, намеснік старшыні Савета Міністраў БССР Н. Сняжкова, загадчыні аддзела культуры ЦК КПБ А. Петрашкевіч, сакратар ЦК ЛКСМБ У. Ягораў, міністр культуры БССР Ю. Міхневіч, сакратар Белсаўпрофа Л. Барабанава, загадчыні сактара аддзела культуры ЦК КПБ Ю. Лаўн.

Сёння мы змяшчам справядзачу з гэтай канферэнцыі.

Ю. МІХНЕВІЧ, міністр культуры БССР: «САМАЕ МАШТАБНАЕ У НАШАЙ ГІСТОРЫІ СВЯТА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА»

ПЕРШЫ ўсеаюзнае фестываль самадзейнай мастацкай творчасці працоўных, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, — гаворыць дакладчык, — прайшоў у нашай рэспубліцы як масавая дэманстрацыя народнага талентаў. Ён з'явіўся як яркае свядаржэнне партыйнага тэзіса аб тым, што сацыялізм не толькі адкрывае працоўным масам шырокі доступ да духоўных каштоўнасцей, але і зрабіў іх непасрэднымі творцамі культуры. Мастацкая творчасць народа — адна з адметных рысаў нашай савецкай рэалізацыі, нашага жыцця.

Некаторыя лічбаў, якія характарызаваюць размах юбілейнага фестываля. У ім прыняло ўдзел 640 тысяч працоўных рэспублікі. Толькі за два апошнія гады колькасць самадзейных артыстаў павялічылася на 45 тысяч чалавек. 126 калектываў сталі лаўрэатамі.

Фестываль — гэта не толькі свята, мы ўспрымаем яго як пэўны этап развіцця мастацкай самадзейнасці, як праверку яе патэнцыяльных магчымасцей. Вось чаму сёння мы павіны з партыйных, дзелавых пазіцыяў прааналізаваць і нашы здольнасці, і нявыкарыстаныя магчымасці, рэзервы.

НАЙБОЛЬШ поўна, — гаворыць Ю. Міхневіч, — на фестываль было прадстаўлена харавое мастацтва. У фестывальных мерапрыемствах прыняло ўдзел звыш 7 тысяч харавых калектываў, якія аб'ядноўваюць каля 240 тысяч аматараў.

Іх творчыя справядзачы паказалі ўзрослае выканаўчае майстэрства і рост агульнай культуры харавога спявання. Сёння мы па праву ганарымся народным хорам Дома культуры будзтва № 5 горада Мінска (кіраўнік — заслужаны работнік культуры С. Дробыш), народнай харавой капэлай мастацкага Брэста (кіраўнік — заслужаны работнік культуры БССР І. Вінаградцава), народнай харавой капэлай Дзеляцкага сельскага Дома культуры Навагрудскага раёна (кіраўнік — Н. Дароніна), народным мужчынскім хорам Палаца культуры аўтазавода (кіраўнік — заслужаны дзеяч культуры БССР І. Ільіч) і іншымі калектывамі.

У апошні час усё большае развіццё ў шэрагу гарадоў і раёнаў рэспублікі атрымлівае масавыя святае песні, прысвечаныя, як правіла, важным датам гераічнай гісторыі нашай краіны, палітычным подзёмам жыхароў горада, раёна, працоўным дасягненням. Яны надбываюцца пры актыўным удзеле ўсіх грамадскіх арганізацый, прадпрыемстваў, калгасоў, саўгасоў, устаноў культуры і становяцца вялікай падзеяй грамадска-палітычнай і культурнага жыцця.

Усім нам добра вядома славутыя пэўна ў значнай ступені тым, што практыка іх падрыхтоўкі мае шэраг істотных недахопаў. Выпускнікі дырыжорскага аддзялення кансерваторыі фактычна яшчэ не з'яўляюцца прафесійнальным дырыжорам. Чаму? Таму, што ў адрозненне ад скрипача, піяніста, віялічэста ён у працэсе навучання адарваны ад свайго інструмента, у дадзеным выпадку — хору.

Такі «кандыдат у дырыжоры» трапіўшы на выкладчыцкую работу ў музычнае вучылішча ці музычную школу выкладае навучанцам прадмет, аб якім сам ведае ў часта тэарэтычным плане.

Праўда, можна па сумяшчальніцтву пайсці працаваць кіраўніком хору. Але гэта даўка не заўсёды ўдаецца. Па-першае, з-за вялікай педагагічнай нагрузкі, па-другое, на

Выступае народны ансамбль песні і танца «Брастаўчанка». Фота Э. КАВЯКА (ВЕТТА).

абыздем маўчаннем масавую танцавальную пляцоўку. На жаль, пэўныя поспехі ў развіцці балнага танца, арганізацыі студый, конкурсаў балных танцаў пак, што не аказваюць істотнага ўплыву на культуру танцавальнага вечару.

У ЧАС шматлікіх аглядаў, — гаворыць дакладчык, — мы з вамі не раз захапляліся высокім майстэрствам нашых лепшых аркестраў. Найбольшае развіццё аркестры і ансамблі народнага інструментаў атрымалі ў Гродзенскай, Віцебскай, Мінскай і Магілёўскай абласцях. У нашай рэспубліцы на запашаныя вопыт правядзення марш-парадаў духоўных аркестраў ў рэспубліканскіх святаў духовай музыкі. Менавіта таму Усеаюзнае фестывальнае аргкамітэта выбраву горад-герой Мінск месцам правядзення паказальных выступленняў лепшых самадзейных духоўных аркестраў краіны — лаўрэатаў Усеаюзнага фестываля.

Гэта ўскладае на нас вялікую адказнасць у справе далейшага развіцця духоўных аркестраў у кожным працоўным калектыве, навукальнай установе, Доме культуры.

НЕ зусім задавальняе, — адзначыў дакладчык, — становішча нашага самадзейнага драматычнага мастацтва. Побач са з'яўленнем цікавых творчых калектываў, наглядзецца змяншэнне колькасці драматычных гурткоў, аматараў самадзейнай сцэны. Такая карціна характэрна перш за ўсё для сістэмы прафсаюзнай сеткі самадзейнасці, а таксама для дзяржаўных клубных устаноў Мінска, Брэсцкай і Гомельскай абласцей. Гэта абавязвае нас глыбока прааналізаваць прычыны, якія адбываюцца ў мастацкай самадзейнасці і вызначыць канкрэтныя шляхі карэктываў палітычна кіраўніцтва гэтым важным відам народнага мастацтва. Асноўная прычына гэтых негатыўных з'яў, на нашу думку, — неўважлівасць і адсутнасць шэрагу народнага тэатраў і драмалектываў кваліфікаванымі кадрамі рэжысёраў, цяжкія ў выбары рэпертуару, слабая прапаганда гэтага жанру, адсутнасць патрэбнай метадычнай і творчай дапамогі як з боку дэмоў народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці, так і прафесіянальных тэатраў.

Хочацца сказаць некалькі слоў пра такі спецасаблівы жанр самадзейнасці, як агітацыйна-мастацкія брыгады. Яны вядуць актыўную барацьбу за камуністычны мараль, услаўляюць лепшых працоўных, выкрываюць недахопы. Сіла мастацтва агітбрыгады — у яе здольнасці захапіць гледача, зрабіць яго саудзельнікам падзеі, якія адбываюцца на сцэне. 12 лепшых агітацыйных мастацкіх брыгад былі ўдастоены звання лаўрэатаў фестываля, 24 — узнгароджаны дыпламамі.

Ад дырыжора, — падкрэслівае прамоўца, — залежыць — жыць ці не жыць калектыву паўнакроўным мастацкім жыццём.

А, між тым, у нас ёсць нямала калектываў, на чале якіх стаяць людзі неадведчаныя, раменнікі. У межах чалавек, скажам, іраныя неікім інструментам або спяваннем, і вост ставіць яго за дырыжорскі пульт. Кіруй і

кіруе, як можа, або правільнае сказаць, як не можа.

Гэта ў той час, як за апошнія 20 гадоў толькі Белдзяржкансерваторыя выпусціла каля 300 спецыялістаў-харавікоў. Але толькі невялікая частка з іх працуе ў самадзейнасці. Прычына? Не стварам ім умоў для плённай працы, не зааховаем іх.

М. ДАРОНІНА, мастацкі кіраўнік народнай харавой капэлы Дзеляцкага сельскага Дома культуры Навагрудскага раёна: «НАС АБ'ЯДНОЎВАЕ ЛЮБОУ ДА ПЕСНІ»

— Мабыць, сама прырода, родны Нёман, на беразе якога стаяць нашы Дзеляціны, спрыялі таму, што ў нас так многа выдатных спевачкоў, — гаворыць прамоўца. — Тут і свая манера выканання — нараспеў, са спевабытным вар'іраваннем і працяжным заканчэннем.

У каплэ нашай людзі розных узростаў, прафесій — палюводзі, дзяркі, механізатары, настаўнікі мясцовай школы, члены прафсаюза, сам старшыня калгаса.

Часам даводзіцца здымацца, як пасля напружанага працоўнага дня яны спяваюць у калгаснае Дом культуры на рэпетыцыі.

Што мы спяваем? У нашым рэпертуары беларускія, рускія, украінскія, польскія, літоўскія народныя песні, творы беларускіх, рускіх, зарубежных кампазітараў.

Не раз мы выступалі на раённых і абласных аглядах, выказвалі сваё майстэрства ў Мінску, выязджалі ў Маскву, у Польшку Народную Рэспубліку. Пасля выступлення ў Беластоку газета «Гіна» пісала: «Глябока трэба любіць і адчуваць прыгажосць народнай песні, каб з такой пранікнёнасцю, прастаюй і яркасцю раскрывае яе душу, данесці меладыйнасць, глыбокі лірызм, задушыўнасць».

Такая аўтанна патрэба ўсіх нас на яшчэ больш самаададанае служэнне песні, народнаму мастацтву.

І. СМІРНОУ, мастацкі кіраўнік народнага ансамбля танца «Палесце» Пінскага гарадскога Дома культуры: «ТАНЦУ ТРЭБА ВУЧЫЦЬ З МАЛЕНСТВА»

— Я ведаю калектывы, — гаворыць ён, — небагіта сёння калектывы, якія ўсё ж не маюць будучыні. Чаму? Таму, што не рыхтуюць сабе змены. Творчы лек танцора, як вядома, не вельмі вялікі. А ў самадзейнасці тым больш...

Калі ў мяне пытаньня пра колькасць складу нашага ансамбля, я звычайна адказваю: «50 танцораў і 12 музыкантаў». А сам з задавальненнем дадаю: «Не, нас значна больш». Калектывы мае вялікую падрыхтоўчую групу балета, якая складаецца з хлопчыкаў і дзяўчынак першых і другіх класаў. Акрамя таго, у верасні мінулага года пры дапамозе Мінскага харэаграфічнага вучылішча была адкрыта дзіцячая балетная студыя, у якой займаецца 340 падлеткаў. Вось наш выдатны рэзерв. Ды справа не толькі ў гэтым, нават калі дзіцячым ці хлопцам і не трапіць у ансамбль, тое, што яны ўмеюць танцаваць, любяць мастацтва — ужо нямаля для іх эстэтычнага выхавання.

І яшчэ. У нас часта забываюць, што кіраўнік мастацкага калектыва адказвае не толькі за творчыя пытанні, ён павінен быць яшчэ і выхавальнікам моладзі. Трэба ўмець падтрымаць кожнага аматара, усяляць у яго ўпэўненасць, ва ўласных сілах, калі трэба — падбадзірыць. Я, напрыклад, прыглядаю да пастаяннай работы асістэнтаў з ліку самых таленавітых танцораў ансамбля. Так разам мы рыхтавалі «Харэаграфічную балету», «Малдаўскі танец». Хлопцы давалі добрыя парады, падказвалі ўдалыя рашэнні, і я ім вельмі ўдзячна.

Л. ЯРМАК, рэжысёр народнай агітацыйна-мастацкай брыгады ВТА імя У. І. Леніна: «АДКУЛЬНІЦЕСЯ, ПІСЬМЕННІКІ І КАМПАЗІТАРЫ!»

— На нашай канферэнцыі шмат гаворкі было пра рэпертуар, пра тое, што не ханяе добрых, таленавітых твораў для выканання. Думаю, што відав так востра не стаяць гэтыя пытанні, як у агітацыйна-мастацкіх брыгадах. Мо таму, што яны не маюць патрэбу праявіць сябе ў той ці іншай галіне мастацкай творчасці. Дапамагчы ім гэта зрабіць, далучыць іх да вялікіх дзеяў нашых каштоўнасцей — наша надзённая задача, наш ганаровы абавязак.

А, між тым, у нас ёсць нямала калектываў, на чале якіх стаяць людзі неадведчаныя, раменнікі. У межах чалавек, скажам, іраныя неікім інструментам або спяваннем, і вост ставіць яго за дырыжорскі пульт. Кіруй і

— На нашай канферэнцыі шмат гаворкі было пра рэпертуар, пра тое, што не ханяе добрых, таленавітых твораў для выканання. Думаю, што відав так востра не стаяць гэтыя пытанні, як у агітацыйна-мастацкіх брыгадах. Мо таму, што яны не маюць патрэбу праявіць сябе ў той ці іншай галіне мастацкай творчасці. Дапамагчы ім гэта зрабіць, далучыць іх да вялікіх дзеяў нашых каштоўнасцей — наша надзённая задача, наш ганаровы абавязак.

Рэдакцыя штотыднёвіка мяркуе ў бліжэйшы час змяніць у сваіх старонках поўныя тэксты найбольш цікавых выступленняў удзельнікаў канферэнцыі.

ШМАТ гадоў мы не сустракаліся з гомельскім тэатрам. Скупныя звесткі са старонак прэсы пра тых ці іншых спектаклі амаль не запомніліся. Сёлетнія дзесяць дзён гастролі ў Мінску — па сутнасці творчая справаздача тэатра.

Што вядома аб ім за апошнія 10—15 гадоў? Гэта рускі тэатр з моцным эмацыянальным зарадам. Мастацтва яго вылучаецца сардэчнасцю. Высокія ідэі ў аднолькавай меры перажыты і акцэрамі, і гледачом.

Тэатр жыве ў надзвычайна напружаным дзелавым рытме. Усеагульнае ўзнагароды за выдатнае абслугоўванне гледача дарма не даюцца. Гэта патрабуе ад калектыву гранічнага напружання сіл, і таму некаторыя беды гомельскага тэатра, як і іншых, тых, што працуюць на перыферыі, на жаль, пакуль яшчэ непазбежны. Мяркуючы па прагледжаных спектаклях, у вызначыла б гэтыя беды наступным чынам.

Па-першае, малы тэрмін эксплуатацыі спектакляў. Спектакль «адыгрываюць» на працягу года-двух і замяняюць наступным. «Фірменных» твораў у тэатры, па сутнасці, няма.

Па-другое, неравага лёгкіх бытавых драм і камедый у рэпертуары. Хаця прапрацаваў тэатр за гэта стала адзнакай добрага тону, колькасць меладрам, непатрабавальных камедый і сентыментальных дэтэктываў не змяншаецца. Пастаянную зацікаўленасць гледачоў да такіх п'ес, напэўна, можна растлумачыць той акалічнасцю, што такія творы ўздзейнічаюць на пачуцці людзей. І каб тэатр не пайшоў «на павадку» ў публікі і выконваў сваю выхаваўчую місію, ён павінен прыкладзіць максімум творчых намаганняў. Гэта гомельскі тэатр рабць умее.

Па-трэцяе, лакалізацыя, нават партыўнасць афармлення (дэкарацыянага і

музычнага), і па-чацвёртае, нааўнасць штампаў у акцёрскім выкананні.

Колькі б мы ў сувязі з гэтым не скардзіліся на нейкі ўсярэдні ўзровень тэатраў, пазбавіцца «хвароб» усё яшчэ цяжка. Гомельскі тэатр мужна і паслядоўна змагаецца за тое, каб стаць сапраўдным цэнтрам духоўнага жыцця горада і набыць свой непаўторны вобраз.

Што было заўсёды і што застаецца па сённяшні дзень добрым у гэтым калектыве?

Таццяна АРЛОВА

У ПОШУКАХ РАДАСЦІ

ве? Перш за ўсё, імкненне па магчымасці зберагчы сцэнічную культуру выхавання, не падавацца яўнай халтуры. У тэатры склалася моцная акцёрская трыпа за кошт старэйшага і сярэдняга пакаленняў. Гамялячана асіражыцца ў сваіх адносінах да моды, асабліва пры выбары драматургіі і ў рэжысёрскай эстэтыцы. І, нарэшце, у тэатра заўсёды была цяга да асваення беларускага матэрыялу, не толькі драматургічнага, але і празаічнага.

Усё гэта, на мой погляд, пацвердзілася і сёлетнімі гастролі ў Мінску. Паказаныя спектаклі дэманстравалі моцную па сваіх магчымасцях трыпу і вопытную яр-

кую рэжысуру. Характэрны ў гэтых адносінах спектакль «Зыбіць Герастрата» (рэжысёр В. Кручкоў).

У «Герастраце» падкупляе амаль забытая сакавітасць акцёрскага выканання, не скаваная рацыяналізмам рэжысёрскай волі. Адкрытыя страсці льюцца цераз край і з пункту гледжання вытанчанага густу многае можна і трэба было б увагнаць «у рамкі». Але — дзіўная справа — ловіш сябе на думцы: няхай будзе

так. Дзівоная акцёрская свабода яшчэ раз пацверджае прывабную асаблівасць рускага тэатра — уражваць, будзіць эмоцыі.

Добрыя акцёры з багатымі прыроднымі магчымасцямі (знешнасцю, голасам, пластыкай) працуюць у тэатры з Гомеля. Адна больш стрыманая, што ўмеюць браць майстэрствам, што тояць страсці ўнутры, што аддаюць прывілею логіцы і думцы. Гэта М. Маліноўскі, М. Пало, Н. Карнеева, У. Драбышэўскі, Ю. Шэфер, Л. Сіманюўская, В. Ткачэнка. Другія тэмпераментныя, што даюць волю страцям і пачуццям, што ў поўным сэнсе трацяць сябе. Гэта Я. Дашкоў, В. Касценка, В. Смірноў, В. Оніка, Л. Гарбунова.

На жаль, у гэтым пэваліку няма імёнаў маладых акцёраў. Ці то няма яркіх талентаў, ці то яны проста не былі паказаны ў гастрольных спектаклях.

Неабходна адзначыць, што акцёрскі клясык гомельскага тэатра сфарміраваны і выхаваны пры былым галоўным рэжысёры народным артысце БССР І. С. Папове. Некалькі гадоў ён не працуе ў гэтым тэатры, але ўнесены ім рэалістычныя традыцыі жывучы. Запрошаны ім акцёры ўзможнелі і творча выраслі. І сёння ў тэатра з'явілася новая стылявая манера, вельмі прыкметная ў спектаклях «Зыбіць Герастрата», «Жывы партрэт», «З каханнем не жартуюць». Радасныя, гарэзлівыя спектаклі цяперашняга галоўнага рэжысёра Вячаслава Кручкова вяртаюць нас у атмасферу крыху забытага святочнага тэатра.

Амаль у кожным абласным тэатры ёсць «сярэдня» спектаклі, што жывучы незалежна ад патрабаванняў і эстэтыкі канкрэтнага часу, не падначальваючыся напору акцёрскіх індывідуальнасцей.

Спектаклі гэтыя знешне падобныя адзін да аднаго па ўсіх гарадах. Тэма часцей за ўсё гісторыка-рэвалюцыйная. Сярод дзейных асоб сустракаюцца рэальныя гістарычныя фігуры. Сюжэты даўно апрабаваныя. Вялікая колькасць дзейных асоб і яшчэ большая колькасць эпизодаў, якія вельмі хутка мяняюцца, не дазваляюць уважліва прыгледзецца да твараў, скацінараваць сваю ўвагу на нечым іншым, акрамя развіцця інтрыгі. Паколькі складаныя супярэчнасці чалавечых характараў аказваюцца за мяжою ўвагі драматурга і тэатра, спектакль трымаецца на якой-небудзь дэтэктыўнай гісторыі. У ёй пераапрунута ворагі, разведчыкі, фальшывыя данясенні, момант дэзінфармацыі, выстралы; магчыма, забойства і заўсёды добры фінал. Гледачы да такіх спектакляў ставяцца прыхільна, шчодро аплаздыруюць трапіamu жарту, разгадваюць замаскіраваныя нягоднікі і чакаюць шчаслівага канца.

У якасці прыкладу магу прывесці «Фінал», «Трэцюю стражку» і спектакль пра Аркадзя Гайдара ў Брэсце. «Канец Хірова рынка» ў Магілёве, у Гомелі — «Меч і крыж». Прэса звычайна адказвае на такія спектаклі альбо маўчаннем, альбо стрыманай крытыкай. Але яны былі, ёсць і будуць, таму што ў гэтых спектакляў, як і ў лёгкай камедыі, — заўсёды поспех. Ёсць у іх і свой надзейны стэрэатып. Ён і ў афармленні, і ў рэжысёрскай разводцы, і ў наборы акцёрскіх прыёмаў. З'яўленне такога спектакля не звязана з пакутлівымі родамі. Яго можна зрабіць хутка і доўга іграць. Пакуль будзе існаваць такое паняцце, як тэатральная правінцыя, застаюцца і падобныя спектаклі.

«Меч і крыж» нельга ні выправіць ні лаправаць. Тыя, хто іграе ў ім лепш, ні ў чым не вылучаюцца побач з тымі, хто іграе горш. Лічынца, што твор мастацтва павінен быць унікальным. Калі ж ён зроблены метадам гарачай штампоўкі, дык і адносіны да яго, як да вырабу з пластыку: танны, практычны. Адслужыў сваё — выкінулі з памяці без жалю. Праблема строгага адбору з'яўляецца, відавочна, вельмі важнай для гомельскага тэатра.

Прафесіяналізм і тэматычна дакладна пабудаваны рэжысёр Г. Вагаў спектакль «Украі кодэкс». Рэжысёр адчувае прыроду камічнага і ўмее яе перадаць. Гледачы ахвотна рэагуюць на жарты, атрымліваюць задавальненне, калі бачаць высмеянае зло. І ўсё ж такі гэты адзіны прывезены тэатрам спектакль па п'есе беларускага аўгара мог бы стаць прыкладам больш плённага супрацоўніцтва драматурга і рэжысёра. Вельмі перспектыўная драматургія А. Петрашкевіча, яго па-народнаму выразная мова толькі б тыйграла, калі б у спектаклі менш захапляліся жартам дзеля жарту, вулічным жаргонам, шмагслоўем. Навошта, напрыклад, і без таго грубыя сямейныя адносіны Джульеты і Жоры Сычоў, што праявіліся ў лаянцы, суправаджаць не-

Сцена са спектакля «Украі кодэкс» у пастапоўцы Гомельскага абласнога рускага драматычнага тэатра.

НЕЗВЫЧАЙНЫ КАНЦЭРТ

І сапраўды ён быў — незвычайны! І таму, што праходзіў у незвычайны, няўрочны для тэатра час (за дзве з паловай гадзіны да пачатку спектакля) і не ў вялікай зале на асноўнай сцэне, а ў фойе другога паверху (спецыяльна злёгку дэкарыраванага на гэты выпадак); і па жанры — канцэрт, які выходзіць за межы звычайнай творчай дзейнасці тэатра оперы і балета; і паколькі праграму яго складалі творы для салістаў-інструменталістаў, ансамбляў і камернага аркестра пераважна кампазітараў XVIII стагоддзя: Баха, Моцарта, Рама, Вагензайля, Тэлемана, Батэзіні, творы, што выконваюцца рэдка. А выкананцамі былі маладыя артысты аркестра тэатра. І, нарэшце,

таму, што падрыхтаваны ён быў маладымі музыкантамі ў нерабочы час, апрача вытворчага плана тэатра, так сказаць, па патрэбе іх добрай прафесіянальнай волі і ў інтарэсах усвядомленай неабходнасці творчага ўдасканалення.

Яснасць выказвання, сважасць, чысціна пачуццяў і думак, прасветленасць многіх выкананых у гэты вечар твораў няважна натуральна супалі, зліліся са шчырасцю бескар'яснага намеру маладых, адданных музыцы артыстаў.

Гучалі неўядаўнай каштоўнасці творы вечна маладых класікаў. Сам век Фозуму, вон Асветы быццам бы з'яўнаў іх, век, які адлюстраван у зававершанасці замыслу і формы.

І, разам з тым, мы сустрэліся тут з непаўторнай своеасаблівасцю моцартаўскага дынамізму ў дывертысменце для духавога квінтэта, дзе выкананцамі Я. Ануфрыеву (флейта), І. Смаляку (габой), Г. Царову (кларнет), Л. Колесневу (фагот), У. Тарашкевічу (валторна) удалося перадаць рухавыя настрой, у якіх мелодыя няўлоўна перабягае ад інструмента да інструмента, падкрэсліць характэрнасць разнастайных тэмбраў інструментаў, як розных характараў, што ўступаюць у агульную гутарку. У. Максіменка пазнаёміў нас з канцэртамі для габоя Тэлемана. Прыгожы гук, тэхнічная ўзброенасць, упэўненасць уласцівыя яго выкананню. Верыцца, што

ў сённяшняга выпускніка кансерваторыі вялікае будучае. У санаце Моцарта для фэгота (У. Будкевіч) і віяланчэлі (Т. Мельнікава) мы пачулі жывы лірычны дыялог, прамяніста аптымістычнага зместу, дуэт узаёмнага давер'я, суладдзя.

Прывабнасць выкананчай індывідуальнасці У. Будкевіча асабліва ярка праявілася ў канцэрте для фэгота Вівальдзі. У. Будкевіч выдатна валодае свабодным атрымманнем гукі і сваё тэхнічнае майстэрства арганічна падпарадкоўвае выражэнню думкі, эмацыянальнага зместу самой музыкі.

Я. Ануфрыев, А. Алоўнікаў, Л. Талкачова захаваў для нас ясную логіку, лёгкасць, элегантнасць, нават пэўную вытан-

чанасць формы канцэрта Рама для флейты, віяланчэлі і клавесіна. Нельга не адзначыць свабоднае валоданне Л. Талкачовай клавесіна — інструментам, які сёння, на жаль, гучыць рэдка. Сапраўды па-майстэрску былі выкананы М. Крывашэвым на кантрабасе вар'яццы Батэзіні на тэму оперы Паізіэле «Прыгожая Млынарка» (упэўнена і чуйна акампавана яму на фартэпіяна канцэртмайстар Н. Парадоўская).

Колькі ў гэтай музыцы зіхачэння гумарыстычных фарбаў, камічнай мітусні, характэрнай для оперы-буфа; радаснага ажыўлення, руху, блыску! І ўсё гэта — у магчымасцях кантрабаса! Пспех спадарожнічаў М. Крывашэву і ў канцэрте для кантрабаса кампазітара Тубіна. Кантрабасу ў руках М. Крывашэва даступны м'яккі, паглыблены гук, які трансфармуецца ў сваіх тэмбральных

прстойнымі жэстамі? Мне здаецца, што няма патрэбы ў частых музычных каментажах. Некалькі прыгуплены момант пачынаюцца з афармленнем кватэры Сычоў. Навошта ремонт, калі «спецзаказ» паказаны ўжо ў самым пачатку спектакля?

На мой погляд, адна з адметных якасцей беларускай камедыі — добрыя аўтарскія адносіны да аб'екта персанажа. У Алеся Петрашкевіча ў калейдаскопе імклівых дасціпных сітуацый бываюць моманты пранізлівага драматызму: секунды, калі камічны і варты жалю чалавечы лёс паварочваецца раптам сваёй трагічнай гранню. У п'есе «Укралі кодакс» гэта Кузьміч. Рэжысёр Г. Вагаў і выканаўца М. Маліноўскі асветлілі мяккім чалавечым святлом у прышыпе не надта каб прывабную фігуру Кузьміча. Тэма франтавой дружбы, як суда паміж і меры справядлівасці, тонка і далікатна прайшла праз увесь спектакль.

А. Петрашкевіч, драматург сфарміраваны і перспектывны, на мой погляд, недасведчаны ў рамястве. Таму для яго працэс стварэння спектакля на п'есе вельмі каштоўнае набыццё вопыту на будучае. Саюз з тэатрам у гэтым сэнсе — двайная адказнасць.

Спектаклі «Жывы партрэт» Марэта і «З каханнем не жартуюць» Кальдэрона на дзіва падобныя (іх ставіў адзін і той жа рэжысёр В. Кручкоў, афармляў адзін мастак А. Кляўзэр, выканаўцы не толькі перайшлі, але і перанеслі свае маскі з драматургіі Марэта ў п'есу Кальдэрона). Што гэта — паўтор адных і тых жа прыёмаў ці пэўны стыль? Адказ на гэтае пытанне — прынцыповы для тэатра. Мастацтва, якое было прадэманстравана названымі спектаклямі, прынесла глядачу хвіліны веселасці, забавы і радасці, блздумнага, бескалятнага задавальнення. Але ўжо два падобныя спектаклі, што ідуць адзін за адным, нараджаюць перанасычэнне. Мора музыкі, танцы, спеў, трукі, жарты — усё гэта ў абодвух спектаклях настолькі адшуканае і адназначнае, што эмацыянальны эфект хутка знікае. Стыліявыя прыкметы камедыі становіцца добра засвоены тэатрам. Але ж, як вядома, гэта ўсяго толькі адзін бок шматграннага тэатральнага мастацтва. Пасля жыццярэднай іспанскай камедыі чакаеш сур'ёзнай размовы пра наш час і нашы праблемы. На жаль, рэпертуар тэатра такой магчымасці не даў. Жанравая і тэматычная аднастайнасць, бадай-што, самае слабае месца ў сёлетніх гастрольных гамялячана. Хаця, бясспрэчна, мы засумавалі на высьлема мастацтва: шчодрая святочнасць гомельскіх спектакляў, як пах даўно забытай парфумы.

Магчымасці ў тэатра багатыя. Не сціплыя правільнальным сваяком прыехаў ён для творчай справядачы ў Мінск. У яго наступальная пазіцыя, добрыя акцёры, вопытная рэжысура. Хочацца пажадаць, каб у яго дружбу з глядачом як мага радзей прасочваліся б дрэнны густ, поспех за недарагую цану, лёгкаважнасць.

Чатыры работы паказалі ў першай палове мая Рускі тэатр БССР імя М. Горкага на сцэне Маскоўскага тэатра імя Ленінскага камсомола. Грамадскасць сталіцы з цікавасцю сустракала класічныя творы — «Макбет» Шэкспіра, «Апошнія» М. Горкага і «Трохграшовая опера» Б. Брэхта, пастаноўку арыгінальнай п'есы, напісанай па матывах вядомай шырокаму чытачу «Хатынскай аповесці» ле аўтарам А. Адамовічам і рэжысёрам Б. Луцэнкам. — «Вяртанне ў Хатынь». Напярэдадні гастролі ў Маскве адбыўся паказ гэтага спектакля ў Мінску. Уражаннямі аб ім дзеліцца пісьменнік Валяцін Тарас.

Ніколі не думаў, што «Хатынскую аповесць» Алеся Адамовіча можна зрабіць звычайнай тэатральнай п'есай, паказаць са звычайнай сцэны. Гэты твор з багатым асацыятыўным першым мыслен-

выоры. Яе суровыя штрыхі дакладна паказаны рэжысёрам-пастаноўшчыкам Б. Луцэнкам і выяўлены акцёрамі. Гравюрныя чорна-белыя штрыхі. Лаканізм вялікіх абагульненняў.

Вось Жанчына. І вось Немец. Актрысе С. Кузьміной, якая іграе ролю Жанчыны, трэба стварыць не адзін, а некалькі вобразаў. Бог гэтая Жанчына — яна і з Хатыні, і з Забалоцця, і з той спаленай вёскі, якая не названа. Яна — маці невядомых нам дзяцей, і яна ж — маці Флёры, юнага партызана, якім быў трыццаць пяць гадоў таму Фларыян Пятровіч Гайшун. Яна адна — увасабляе многіх. Сімвал. І рэальная жанчына. Як многа можна сказаць, як трэба ў межах сказаць так многа! Артыстка здолела гэ-

увасабленая ў вобразе Флёры, змагаецца ў спектаклі з ідэяй нялюдскай, з ідэяй фашызму, увасабленай у вобразе Немца.

У ролі Немца выступае артыст Л. Крук. І ён карыстаецца (з дадаткам гратэскных штрыхоў) штрыхамі гравюры, хоць, відавочна, некаторыя прафесіянальныя крытыкі скажуць, што такога акцёрскага прыёму няма.

Крытыка, як мне здаецца, яшчэ многа будзе гаварыць пра гэты спектакль. І будзе спрачацца. Бо ён нязвыклы, новы па сваёй сцэнічнай форме для нашага тэатра. У прыватнасці, для нашай, мінскай сцэны — у нас так яшчэ не ставілі. Безумоўна, я пазнаю, ад каго ідзе рэжысёр — ад тэатра Ахлопкава, ад тэатра, Меерхольда, ад таго, што знойдзена сучасным эксперыментальным тэатрам пагоул. Але ён ідзе не як эпігон, а як творца.

Рэжысура будзе відовішча на дзвюх постацях — Жанчыны і Немца. У цэнтры — Флёра Гайшун (арт. Р. Янкоўскі), а вакол кружаць гэтыя дзве планеты. Усе астатнія персанажы адгрываюць ролю спадарожнікаў...

Яшчэ ў спектаклі ёсць такая выразная, такая значная фарба, як гук. Дакладней, гукаафармленне. Для мяне яно было нібы персанажам спектакля. Ва ўсякім выпадку, значнай дзеючай сілай. Узіць хоць бы той момант, калі ляскае буслоў, пераходзіць у кулямётныя чэргі з самалётаў. Альбо калі крычаць у ранішняй вёсцы пеўні — у вёсцы, якую зараз спаліць разам з людзьмі. Ці момант, калі плачучы дзеці, калі поўныя гудзе непажэрна... І усё гэта — у памяці Фларыяна Гайшуна, у памяці Немца, які застаўся жыць, у памяці паліцая, які лічыць, што мае права жыць і пасля таго, што ён зрабіў...

І усё гэта — у нашым сэрцы. Усё гэта — у глядзельнай зале, дзе няма сцэны, няма дэкарацыі (фрагмент Хатынскага комплексу не ўспрымаецца як дэкарацыя), усё гэта ў нашай свядомасці...

Аднак, глядзячы спектакль, я адчуваў і выдаткі пошуку. Неяк «размылася» філасофская плынь «Хатынскай аповесці». Як намёк існуе ў спектаклі каханне, а ў «Хатынскай аповесці» яно — цэлая тэма, трагічны расказ пра тое, як вайна скажала, руйнавала, знявечвала каханне, як людзі ўсё ж і тут супрацьстаялі вайне.

Гэта — калі гаварыць пра «Хатынскую аповесць». Але ж перад намі новы самастойны тэатральны твор — «Вяртанне ў Хатынь». Да яго і трэба адрасаваць прэтэнзіі. Думаю, што больш грунтоўна і падрабязна «Вяртанне ў Хатынь» разглядаць людзям тэатра. А я сваё скажу. Скажу аб тым, што убачыў, адчуў, перажыў на самым першым паказе спектакля. Відавочна, цяпер ён удаканальнаеца, дапрацоўваецца, як кажуць, «на глядачы». Але, думаю, галоўнае ў ім было і на тым першым паказе...

Раю ўсім, хто любіць тэатральнае мастацтва, схадзіць на гэты спектакль. Нядлёгі спектакль. Нават жорсткі. Бо праўда заўсёды жорсткая. Але ж мастацтва — не пернікі...

Нездарма пасля заканчэння спектакля ў зале доўга стаіць цішыня. Цішыня роздому.

Валяцін ТАРАС.

СУРОВЫМ ШТРЫХОМ

нем, з некалькімі плынямі часу, якія няспынна пераходзіць адна ў адну, твор, дзе чалавек думае сёння, спрачаючыся з тым, што ён думаў аб тым жа трыццаць пяць гадоў назад. Аўтарская думка на кійжых старонках матэрыялізуецца то ў адну постаць, то ў другую, прычым імгненна. «Хатынская аповесць» — сплаў лірыкі і публіцыстыкі, дакумента і філасофскага роздому, сплаў у словы, такі арганічны і натуральны, што нічым іншым, акрамя як мастацкай прозай, гэта быць не можа.

І вось гэту прозу — па сцэну?!

Здаецца, немагчыма. А тэатр — наш, мінскі, Рускі тэатр БССР імя М. Горкага — знайшоў і драматургічную форму, і выяўленчыя сродкі, каб паказаць «Хатынскую аповесць» свайму глядачу. Тэатр не рабіў з аповесці звычайнай, звычайнай п'есы. І звычайнай сцэну, на якой імітаваліся б у дэкарацыях рэальныя рэаліі, не пакінуў.

Ні заслоны, ні дэкарацыі. Пасярод глядзельнай залы, падзяляючы яе на два сектары, — фрагмент мемарыяльнага комплексу ў Хатыні. Чорны граніт. Чорныя — з таго ж граніту — коміны. У комінах схаваны званы.

Гасне святло. Звоняць званы.

І па праходзе глядзельнай залы, здаля, намацаваючы кійком дарогу, набліжаецца да гранітнай пляцоўкі Фларыян Пятровіч Гайшун, галоўны і адзіны рэальная дзейная асоба ў драматычнай аповесці «Вяртанне ў Хатынь», якую напісалі Алеся Адамовіч і Барыс Луцэнка. Гэта — не «Хатынская аповесць», а новы твор. Гэта проза ў новай сваёй якасці, а не інсцэніраваны пераказ.

Калі «Хатынская аповесць» — жывапіснае палатно, дзе прысутнічаюць усё фарбы палітры, дык «Вяртанне ў Хатынь» — гэта гравюра, дзе толькі дзве фарбы — чорная і белая. З іх безліччу аддзяленняў. З іх глыбінёй. З іх рэзкасцю. Падкрэсленасцю. Дзе няма нічога недаказанага. Персанажы палемізуюць, карыстаючыся пэўнымі інтанацыямі: пытанне, адказ, вокліч...

У мяне такое ўражанне: твор выкананы ў манеры своеасаблівай тэатральнай гра-

та зрабіць. Пераконвае нас, прымушае слухаць сябе, пранукаючы праз сваё сэрца тэму «маці і найна». І тэма перастане быць проста тэмай, а становіцца нашым быццём, нашым роздумам...

Некалькі самых розных вобразаў, розных характараў трэба стварыць у спектаклі і артысту, які іграе Немца. Гэта і «добрый» немец, і злосны немец, і немец-дурань, і немец-каг, забойца. Адзін і той жа немец, ён то раптам плача ад роспачы, што вымушаны паліць безбарошную вёску, і старанна, акуратна выконвае зланыя загады, то бярыцца філасофстваваць аб тым, што такое «вайна», «парадак», «субардынацыя», «загады». Салдат — гэта толькі салдат, — хоча пераканаць нас гэты немец. Але мы добра ведаем і адчуваем, калі глядзім спектакль, што кожны салдат — гэта чалавек у вайсковым мундзіры, пэўная гістарычная абумоўленая асоба. І немец, які спаліў Хатынь і тысячы іншых вёсак — гэта чалавек, які пайшоў за Гітлерам, бо паверыў у тое, што можна быць шчаслівым за кошт чужога гора, чужога нямчасця, які дазволіў, каб мяшчанская хітрасць і сквапнасць перамаглі ва ўласнай яго душы голас сумлення. Таму роспач гэтага немца, гэта га чалавек а, успрымаецца — і гэтага дамагаецца тэатр — з вядомай насцярожанасцю.

Вось тут самы час успомніць, як празмернай накорнасці і дысцыплінаванасці Немца супрацьстаяць у спектаклі чалавечая, гуманістычная сутнасць Флёры, сутнасць нават такога суровага, жорсткага да ворага чалавек, як камандзір партызанскага атрада Касач.

Касач загадвае, каб Флёра, які стаіць на пасту, страляў у любога, хто не ведае пароля — нават у самога Касача, калі ён не будзе яго ведаць. Але Флёра гэты загад не выконвае — ён не страляе па сваіх, хоць яны і не ведаюць пароля. Бо ён — не аўтамат, не «звышы-чалавек», а проста — чалавек. Чалавек гуманістычнай ідэі. І Касач не здольны пакараць за гэта Флёру. Бо і Касач — па гэты бок барыкады, па той бок, дзе савецкія людзі вядуць бой з самым пачварным антыгуманізмам — фашызмам.

Так ідэя антыфашыскай барацьбы,

фарбах, вялікая штрыхавая разнастайнасць.

Заўважым, дарэчы, што і канцэрт Тубіна, і музыка другога кампазітара XX веку — Барбера (у добра сыграным М. Зейгерам, А. Эпштэйнам, М. Анішчанкам і А. Алоўнікавым яго Адажыю са струннага квартэта), арганічна па стылю ўпісаліся ў праграму канцэрта.

Разам з тым, надзвычай сучасна прагучаў Бах (бурэ, менуэт і жыга з соіты для флейты). Я. Ануфрыеў і музыканты камернага аркестра сумелі перадаць энергію пругкага рытму гэтай музыкі ў вытоках праўдзіва народнага, жыццёсцвярдальнага светаадчування. І логіку думкі, і ашчаднасць выяўленчых сродкаў, і скупасць у карыстанні ім, а галоўнае — натуральную мудрасць прастаты ў музыцы Баха.

Асобна хочацца адзначыць

А. Алоўнікава, які ў канцэрце выступіў у больш шырокім дыяпазоне сваіх музычных здольнасцей: як віяланчэліст-выканаўца і як дырыжор-кіраўнік камернага аркестра.

Яго сур'ёзная захопленасць, улюбённасць у музыку прынёслі сапраўднае задавальненне і яна была радасці слухачам, таксама як і сола на трамбоне С. Іванова, і ігра іншых удзельнікаў канцэрта.

Скажам у заключэнне гэтых нататкаў, што значэнне камернага канцэрта (да таго ж першага такога роду выступлення музычнага калектыву тэатра ў яго гісторыі) зусім не камернае.

Мы атрымалі магчымасць не толькі убачыць артыстаў, якія звычайна выконваюць оперную і балетную музыку ў аркестравай «яме», але і разгледзець іх творчыя індывідуальнасці, а значыць, і прафесіянальны па-

тэнцыял аркестра тэатра. Гэта самастойная выканавчая работа, звязаная з вывучэннем, даследаваннем новага рэпертуару, спасцігненнем асаблівасцей стылю, своеасаблівасці змястоўнай ісціны і характара формы — з'явілася добрай праверкай майстэрства і густу мастакоў.

Словам, такія канцэрты — добрая школа — прафесіянальнай сталасці для маладых, тым больш, калі ў калектыве за ёй сочаць патрабавальным і націхняючым позіркам старэйшыя таварышы.

Новая якасць сённяшняга прафесіяналізму аркестра акадэмічнага музычнага тэатра Беларусі пераконвае ў тым, што моцны ён садружнасцю асоб, якія не проста дакладна і разам чытаюць музыку, але і сэрцам, і думкай саўдзельна чаюць у яе нараджэнні.

Э. ШУМІЛАВА, кандыдат мастацтвазнаўства.

Камерны аркестр. Кіраўнік А. Алоўнікаў. Саліст У. Будневіч. Фота С. ТРАХОЎСКАГА.

Чуецца гоман мне спелае нівы,
Ціхая жалоба палюў,
Леса высокага шум-гул
шчаслівы,
Песня магутных дубоў...

У простых і натхненых словах паэта, як ва ўсякім паэтычным пообразе прыроды, ёсць тое галоўнае, што хвалюе нас у мастацтве пейзажа—ёсць перадача чалавечага пачуцця. У ачалавечанні прыроды, у метафарычным «прысваенні» ёй складаных, часта няўлоўных і неперакладальных на мову слоў перажыванняў—і сутнасць, і сэнс, і сакрэт ушывы на гледача мастацтва жывапіснага пейзажа.

Перажыванне мастаком прыроды невычарпальна і не можа быць вычарпана, калі ў матыве, які палюбіў, ён убачыць каштоўную і ўнікальную праўду чалавечага быцця, калі здолее ён адчуць і сябе яго часткай. Тады ўздымаюцца памяццю пачуццямі пласты былога, тады ў асобым святле бачыцца сённяшняе, хвалюецца думка. К. Каронін гаварыць, што ў кожным пейзажы павінна быць «гісторыя душы, павінен быць гук, які адказвае сардэчным пачуццям». Таму, чым больш змястоўная, чым больш насычаная «гісторыя душы» мастака, тым больш значны створаны ім твор. І наадварот — бедная гэта «гісторыя» — невыразная будзе і яго работа, якія б выдатныя ландшафты ён ні адлюстроўваў. Ужо такі закон—мастацтва агляе душу...

Усесаюзная, якая нядаўна прайшла, і адкрытая цяпер Першая рэспубліканская выстаўка пейзажа гавораць, перш за ўсё, аб павышэнні ўвагі да гэтага жанру, які, трэба сказаць, доўгі перыяд недаацэньваўся. Недаацэньваўся хоць бы таму, што за пейзаж прымаўся эцюд, пісаны з натуры. Такія эцюды запалілі выстаўкі, застаючыся, аднак, экспанатамі другараднымі.

Эцюдчасць 50—60-х гадоў была хваробай пейзажа, якой супрацьстаялі толькі адзінкі жывапісцаў. Бяда яе ў тым, што мастак, які ўзводзіць у вышэйшы прынцып работу над эцюдам, спрашчае свае задачы. Ён не турбуе сябе вышэйшымі формамі творчага роздуму, культывуе пасіўнасць фантазіі. Знаходзячыся на першапачатковай ступені работы над пейзажам, ён пакідае, такім чынам, гэты жанр у «пачатку» мастацтва. Адсюль, вядома, не вынікае поўнае адмаўленне эцюда. Эцюд выхоўвае любоў да прыроды, назіральнасць, колеравае пачуццё, назіранне, вучыць аналізу. Але ж усёякі аналіз (няхай сабе ў сферы навук або мастацтваў) павінен мець канчатковую мэту — заключэнне, вывад з нагляджанага, вывучанага. Гэтай мэтай у мастацтве з'яўляецца канціна. Калі мы гаворым пра пейзаж, як пра асобны жанр жывапісу, то пейзаж — таксама павнапраўная карціна, якая ствараецца па тых жа законах, што і карціна іншага жанру. Пейзаж ёсць сачыненне, якое раскрывае пэўную тэму. А каб сачыненне гэта стала пераканаўчым, патрабуецца работа з натуры. Як, дарэчы, і актыўнасць памяці.

За апошнія гады ў беларускім жывапісе адбыўся яўны паварот ад пейзажа-эцюда, які пераважаў раней, да ламініруючага цяпер пейзажа-карціны. Прычым, калі і раней некаторыя мастакі—напрыклад, у 50-х гадах У. Кудрэвіч — рашалі ў пейзажы задачы карціны, то рабілі гэта звычайна шляхам выяўлення ліюстрава-нага апісання прыроды. Паве-

рот да актыўнага выкарыстання ўласна жывапісных сродкаў, да перадачы пачуццяў мовай рытму, каларыту, пластыкі быў «прадказаны» работамі В. Цвірко. А ў канцы 70-х гадоў ён быў вызначаны творчасцю В. Грамыкі. У пейзажах, накіраваных на выстаўцы, «Зямля Беларуская» і «Ноч на Чарэцвяцкім возеры» жывапісец працягвае развіваць сваю лінію эпічнай інтэрпрэтацыі прыроды, не зніжае рамантычнага пафасу сваіх работ.

Змянілася ўяўленне пра беларускі ландшафт. У творах гэтай выстаўкі ён раптам прадстаў значна больш багатым: узгоркавым, а не толькі раўнінным, інтэнсіўна каларовым, га-

жы 3. Літвінавай. У карціне «Узгорак» мастачка перадае сваё пачуццё, любоўна даследуючы пластыку зямлі і шчыльна, нібыта важкі, яе каларыт. Пад адчувальна аб'ёмным, велічным небам цячэ немудрагелістае сельскае жыццё ў пейзажы «Стары млы». У работах 3. Літвінавай вабіць багацце жывапісу паверхні палатна, якая захоўвае структуру сплаўленых маляўнічых мазкоў.

Да карцін падобнага ж плана трэба аднесці работы Л. Шчамялёва. Чароўнае сваёй свежай снежнай белізной, пранізлівай яснасцю радаснага пачуцця яго палатно «Студзень у Мінску». Любоў да жыцця ў вялікіх і малых яе праявах,

А бызае і наадварот — «карцінанасць», імпазітнасць кампазіцыі не гавораць, аднак, аб вялікім пачуцці мастака. Адназначныя, напрыклад, у сваім актыўным мажоры пейзажы А. Даўглялы «Заслаўе зімою» і «Пасля работы». Нягледзячы на нястрымную колеравую інтэнсіўнасць, шматпланавасць пабудовы і багацце дэталей, манатонныя аднолькавай тэматычнасці многія работы Б. Аракеўева. Сумбурнасць адчуванняў, не падначаленых вядучай думцы, нібыта ставіць мастаку бар'ер на шляху да дасягнення вобразнай выразнасці. Праўда, яму ўдалося дабіцца цэласнасці ў найбольш складанай, але і найбольш прад-

адлюстраваннем канкрэтных асоб. Яны крыху жартаўліва рамантызаваныя і тэатральныя, самапаглыбленыя і сузіральныя. Незвычайнасць стану і спалучэння прадметаў уводзяць ад адчування рэальнасці ў нейкі загадкавы свет...

Якосьці паказаны на рэспубліканскай выстаўцы работ надзвычай розная. Побач з майстэрскімі палотнамі не ўжываюцца работы, якія аддаюць духам хуткасцелага афарміцельства. Прымітыўнасць кампазіцыі і разумення колеру выдаюць дылетантызм работы Б. Шчамялёва. Без творчага пачатку капіруе прыроду, але недастаткова дасканалы, з яўнымі зрывамі ў колерным пачуцці

СВЯТА, ЯКОЕ ЗАУЖДЫ З ТАБОЙ

РОЗДУМ ПРА БЕЛАРУСКІ ПЕЙЗАЖНЫ ЖЫВАПІС

рачам, залатым, чырвоным, а не толькі стрыманым, шэраватым.

Агульным пераход да работы над карцінай патрабуваў павышэння майстэрства, вялікай увагі да сродкаў мастацкага адлюстравання. У шматграннасці гэтых сродкаў трэба адразу выдзеліць дзве асноўныя канцэпцыі. Не новыя, але як бы наава асэнсаваных майстрамі савецкага жывапісу. «Як толькі мастак падыходзіць да прыроды звыска, адчуваючы сябе пераможцам, узвышаючы сябе над прыродай,—канец мастацтва», — такое сцвярджэнне П. Канчалюскага. Аднак, абраіная за прынцып базілііскасць узвысціцца над прыродай (не нагараджаючы ёю!) скоўвае мастак і тэрмоў развіццё мастацтва. Супрацьлеглы пункт гледжання адлюстраваны ў словах А. Купрына: «Натуру трэба смела гнуць у свой жады бок вобразнасці». Гэтыя прынцыпы рэдка выступаюць «у чыстым выглядзе», але знаходзяцца паміж сабою ў дыялектычным узаемадзеянні: вернасць прыродзе і, адначасова, стварэнне асаблівага маляўніча-пластычнага свету, які здольны адлюстраваць гэтую прыроду больш, чым дакладнае перайманне яе. Прычым абедзве канцэпцыі ў індывідуальнай аўтарскай інтэрпрэтацыі, у пераважанні адной з іх, у гармоніі або ў супрацьборстве даюць усю велізарную разнастайнасць вобразных структур.

Сярод іх да з'яў найбольш складаных трэба аднесці палотны філасофскага гучання, якія выкананы з пачуццём гісторыі, часу. Такія карціны мала, але нават і яны «павышаюць» якасць выстаўкі. Тут у першую чаргу назавём пейзаж В. Сумарава «Сказ пра Навагрудак». Дзіўны, паэтычны, тымовы свет гэтага палатна. Нібы пранізаюць цёмнае неба руіны старога замка, магутнае дрэва ў цэнтры кампазіцыі такога значнае, што успрымаецца ўвасабленнем сіл зямлі. Складана пабудаваная, сагнутая велізарнай чахай прастора, утульна населеная дамамі з вобліскамі дахаў, нараджае адчуванне чалавечай цеплыні, якая не змываецца часам.

Значныя і ўрачыстыя пейза-

любоў да штодзённага і знаёмага, роднага і блізкага... Бачыць яго цудоўным—гэта свята, якое заўсёды з табой... Так, думаецца, можна прачытаць думку мастака. Пабудаваная на энергічных рытмах працы, ушчыльненых рытмах сучаснасці, карціна Шчамялёва «Івянецкі лён». У нястрыманай каларыстычнай інтэнсіўнасці мастак імкнецца знайсці асаблівасці адчування колеру, якія найбольш адпавядаюць духу нашага часу.

Большасць мастакоў цяпер не спісвае колер непасрэдна з натуры, а разумее яго як сродак вобразнай выразнасці. На першым плане—актыўны і эмацыянальны каларыт у пейзажах А. Малінуўскага, Д. Алейніка. З гэтых работ нельга «вылічыць» колер. На чорна-белай фатаграфіі, напрыклад, яны паблякнуць, знікнуць.

Захвантыя на дзіва тонка перададзены паэтычны стан пейзажа М. Казакевіча «Вечар на буравой». У некаторых жа мастакоў у рашэнні пейзажа пераважае пластычнае пачуццё. Асабліва абвострана яго ў карцінах Л. Дударэнікі—мужных, канкрэтных у раёказе аб штодзённым жыцці гарадоў, работных пасёлкаў Беларусі. Мастак свядома карыстаецца прыглушаным карычывата-шэрым каларытам, падначальваючы колер пластычнай арганізацыі палатна.

Цікава заўважыць, наколькі па-рознаму тлумачаць розныя мастакі адзін і той жа аб'ект адлюстравання. Вобраз вядомага і найпрыгажэйшага ў Беларусі возера Глубелька ў пейзажы В. Грамыкі ўзведзены да абагульняючага, ёмістага і пастаяннага сімвалу прыгажосці. Глубелька, як смарагд у аправе. У п'ялатне В. Гарачава «Месяц над Блакітнымі азёрамі» адлюстраванне таго ж возера Глубелькі падобна ўсхваляванай паэтычнай страфе аб адной з многіх, зменлівых і кожны раз выключных з'яў гэтай прыгажосці.

Напоўненыя гармоніяй і высакароднай стрыманасцю пачуццяў работы Г. Вапчанкі «Зямля паэта», «Восень», якую мастак раптам убачыў не вогненнай, а серабрыста-шэрай. У прастаце матываў тут глыбіня перажывання.

манай кампазіцыі «Гарадскога пейзажу».

Асаблівай з'явай стала тое, што хочацца назваць «канкрэтай прадметнасцю» пейзажа. У супрацьвагу метаду, які арганізуе пейзаж на аснове колернага або пластычнага ўражання з падначаленым становішчам дэталі, прадмета, з'явілася тэндэнцыя, так сказаць, «адваротнага ходу» — мастакі сцвярджаюць прымаць пастаяннага ў сваіх матэрыяльных якасцях і старання аблюбованага прадметнага свету. Гэтая тэндэнцыя асабліва ярка працягвалася на ўсесаюзнай выстаўцы «Малодосць краіны». Яе прытрымліваецца і група беларускіх жывапісцаў. І яна дае свае нечаканыя вынікі. Лаканізм зімовага матыву ў пейзажы Ю. Зайцава, які кідаецца ў вочы, — чырвоны плот і два цёмныя кволяы дрэвы, ружовы снег і зеленаватае гучнае неба — залік прадметнай выписанасці і каларыстычнай прыгажосці на паўняецца адчуваннем прысутнасці чалавека. У зімовай цішыні, пустэце і бязлюддзі нібыта становіцца чутнай плынь дзён, клопатаў і працы.

Прадметы ізаляваны адзін ад аднаго ў беспаветранай і таму безжыццёвай прасторы ў «Рамантычным пейзажы» Б. Заборава. Нягледзячы на іх канкрэтнасць, яны робяць уражанне несапраўдных, бутафорскіх і таму не гавораць аб надзейнасці прадметнага свету. Хутчэй, наадварот, — аб яго зыбкасці і непастаянстве... І ў той жа час—аб прыгажосці, выяўленай вытанчанай колернай гаммай.

Зусім іншым пачуццём афарбаваны карціны Б. Казакова. У іх ёсць жаданне вярнуцца да старога, «музейнага» жывапісу, узняць яго памяццямі каларыт і выканаць работу з той жа дасканаласцю. Галубы, якіх напалохала сабачае кусты, чалавек у дзвярах хлява—усё пагружана ў атмасферу змрочнага сонечнага святла і густых ценяў. Яе выразнае дзеянне мае асаблівае значэнне ў палатне, духоўна напавняючы і узвышаючы гэты просты і інтымны, наладжаны прадметны свет.

Работа Г. Скрыпнічэнікі спадчае пейзаж, вытанчаны і строга, які нагадвае куток палцавага парку, з партрэтным

П. Масленікаў. Калі шэраг мастакоў — і сярод іх А. Казлоўскі, М. Назарыка—прадмансгравалі ў рабоце над пейзажам значны творчы рост, то некаторыя вядомыя і паважаныя жывапісцы — В. Цвірко, Р. Кудрэвіч—паказалі сваю застыласць у рапейшай, даўнішняй якасці, якая цяпер праіграе, успрымаецца анахравізмам у параўнанні з апошнімі дасягненнямі. Пра тое, наколькі складаны сам жанр пейзажа, гаворыць той факт, што ім мала хто валодае з моладзі.

На выстаўцы не прадстаўлены найбольш цікавыя пейзажныя работы маладых аўтараў. Хочацца ўспомніць пейзаж А. Марачкіна «Дарога», які нядаўна выклікаў спрэчку. Але, думаецца, бясспрэчна адно — гэтая выразная кампазіцыя бяскэнцай, спісанай каляінамі і акаймаванай магутнымі дрэвамі, дарогі мае сваю задуму, у адпаведнасці з якой прыведзены мастацкія сродкі.

З работ маладых удзельнікаў выстаўкі можна адзначыць складаныя і цэласныя ў колерным страі палотны М. Кірэева і В. Захарыскага. Ёсць напружанасць вогненнага заходу ў рабоце А. Пашкевіча «Апошні рэйс». І ўсё ж моладзь знаходзіцца толькі на подступе да мастацтва творчага адлюстравання думкі ў карціне.

Але ў цэлым маляўнічае панарама Першай рэспубліканскай выстаўкі пейзажа сведчыць, што зроблен рашучы крок наперад. Ад мастацтва адлюстравання—да мастацтва выражэння паэтычнай думкі. Ад празаічна ліюстрацыйнай фіксацыі прыроды—да творчага сачынення. Змянілася сама накіраванасць работы над пейзажам. Фарміруецца новая і перспектыўная якасць у разуменні жанру. Гэтыя перспектывы—у павышэнні вобразнай выразнасці, у развіцці гуманістычных асноў пейзажа, у тым сьнеце, якое дорыць мастацтва ўсё большаму і большаму колу гледачоў.

Э. ПУГАЧОВА.

У ПОШУКУ

Ціхі летні вечар. Раскідзтва дрэвы абпал дарогі, на ёй сляне і статак кароў. Глядзіш на карціну, і на душу сыходзіць спакой. Такі настроі навывае пейзаж «Ціхі вечар», створаны Васілём Іванавічам Васільевым у 1952 годзе. У кампазіцыі заўважаецца характэрнае для ранняга перыяду творчасці мастака спалучэнне жанру з настроем прыроды.

В. Васільев старанна ўглядаецца ў прыроду, часам захапляецца дэталімі, любячыца імі, вывучае, каб пасля прыйсці да глыбокага адлюстравання рэчаіснасці, таго напружанага збіральнага вобраза, які з'явіцца ў яго больш позніх творах.

На выстаўцы, прысвечанай 50-годдзю з дня нараджэння В. Васільева, карціны розных жанраў, нашормоты, партрэты. Людзі на партрэтах унутрана сканцэнтраваны, у іх не заўважаецца пазіравання. З вялікай цеплынёй напісаны партрэт калгаснай пенсіянеркі Марыі Кулеш. Мяккімі, трапяткімі мазкамі аўтар перадае дабрату і душэўную шчодрасць жанчыны, якой давялося нямаля перажыць.

Многія работы В. Васільева прысвечаны жыццю вёскі, яго працаўнікам. Яны — жыццё адасныя, каларытна свежыя, быццам абмытыя чыстым дажджом, азораныя сонцам («Ля возера», «Веснавое ворыва», «Калгасная ферма», «Ваколіца»).

Вабці Васіля Іванавіча і нялёгка праца рыбакоў, індустрыяльным пейзаж Беларусі, яе новабудовы; новы Мінск, ажыўлены людскі паток, які мы бачым за акном у партрэце «Прадаўшчыца керамікі». Настрой задуманай маладзенькай прадаўшчыцы ў беларускім нацыянальным касцюме і мітусліва вуліца за шырокім акном звязаны між сабой у цэласную кампазіцыю.

Асабліва поўна, шматгранна раскрываюцца здольнасці В. Васільева ў пейзажы.

Настрой светлага роздзума выклікае пейзаж «Курган», які экспанаваны на першай рэспубліканскай выстаўцы акавэрэлі.

Васіля Іванавіча асабліва захапляе напружаны стан прыроды.

Хвалі марскога прыбою, здаецца, перадаюць прадчуванне шторму ў пейзажы «Хмурая Балтыка». Чаргаванне светлай і цёмнай халоднай грады імклівых воблакаў дапамагае мастаку перадаць настрой няўгэтойлівага пахмурнага дня. Рухамае лёгкае неба і густы насычаны сілуэт зямлі, дрэў зліліся ў адно цэлае ў пейзажы «Пахмурны дзень». Вобраз суровага краю ствараецца ў своеасаблівым пейзажы «Поўнач Беларусі», напісаным на возеры Нарач.

У пазнейшых пейзажах В. Васільева ўсё больш паглыбляецца вобразнасць, майстэрства абатульнення. У іх мала знешняга дзеяння, часцей бязлюднае, але паглыбленае настрайваецца выклікае адчуванне прысутнасці чалавека... Заўважаецца захапленне мастака скапымі фарбамі поўначы. Асабліва прыгожыя пейзажы з помнікамі архітэктуры — «Паўночная капліца», «Сляны дожджык», «Поўнач Карэліі». Хвалюючае пачуццё выклікае пейзаж «Кіжскі пагост», на якім цудоўна адлюстраван помнік старажытнаархітэктуры з чарадой устрывожаных птушак, цёмнымі воблакамі. Гэтая карціна нібы вяртае да падзей далёкага мінулага, сведкам якіх быў помнік. Але ўсё гэта поглядам мастака-сучасніка, які ўплывае сваю натхнёную працу ў агульны працоўны рытм грамадзянскага будня савецкага народа.

Ф. ЛЕВТМАН.

ВАЛЯНЦІНЕ ШЧАДРЫНОЙ — 50

Заўтра вядомай перакладчыцы і прапагандысту беларускай літаратуры Валянціне Шчадрыной спаўняецца 50 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала ёй прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагая Валянціна Ніканораўна!

Горача вітаем Вас і шлем свае віншаванні ў дзень Вашага п'ятдзяцігоддзя.

Прыемна і радасна, што Вы, наша зямлячка, паляшучка, выпускніца Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, значную частку сваёй працоўнай дзейнасці прысвяцілі высякароднай і пачэснай працы — прапагандзе беларус-

кай літаратуры ў Расіі, у сталіцы нашай радзімы Маскве.

З 1963 года Вы — кансультант Саюза пісьменнікаў ССР. На гэтай пасадзе Вы шмат зрабілі і робіце для таго, каб кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў ССР і маскоўскія выдавецтвы атрымлівалі грунтоўную і аператыўную інфармацыю аб стане беларускай літаратуры, аб праблемах, якімі яна жые. Значны Ваш уклад у азнаямленне ўсесаюзнага чытача з творчасцю беларускіх пісьменнікаў.

У Вашых перакладах убачылі свет на рускай мове раманы У. Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім», апавесці І. Пташнікава «Найдорф», зборнік апалядненняў і апавесцей А. Кудраўца «Халады ў пачатку

вясны», апавяданні і апавесці В. Быкава, І. Чыгрынава, А. Васілевіча, М. Лупсякова, М. Рагітнага, Л. Гаўрылікіна і іншых аўтараў.

Часта Вы бываеце на роднай зямлі, на нашых пісьменніцкіх пленумах і сходках, памагаеце нам сваім вопытам, сваімі добрымі парадамі.

Жадаем Вам, дарагая Валянціна Ніканораўна, выдатных творчых здзяйсненняў, сонечнага настрою, вялікага шчасця».

Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» далаўвае да гэтага віншавання і жадае Валянціне Ніканораўне шчасця ў жыцці, здзяйснення ўсіх творчых задум.

ШЛЯХ, ВЫМЕРАНЫ КІНАКАДРАМІ

Сотні неспакойных дарог, сотні сустрэч і падзей, незлічоныя кіламетры адзітай кінастужкі. Такі, у самых агульных рысах, саракагадовы творчы шлях аператара Юрыя Міхайлавіча Іванцова. Равеснік Кастрычніка, ён пачынаў гэты шлях — ад юнака-асістэнта да сталага майстра-кінахранімера — у час станаўлення Беларускага фільма.

«Асаблівым». Першая самастойная работа Іванцова ўжо прасякнута імкненнем «зазірнуць у падзею», раскрыць праз яе подых перадаванай рэчаіснасці. Пасля таго шмат

давалася пабачыць пільнаму «воку» Іванцова кінакамеры. Будаўніцтва Беларускай ГРЭС і падмура Новалукомля, першанцы «БелАЗа» і нараджэнне «Гарызонта», наваселаў Верцялішан і прыезд славутага земляка-касманаўта... А яшчэ былі незабыўныя рэпартажы з суровых франтавых дарог.

«Штрыхі да партрэта» — поўнаметражны фільм, прысвечаны паўвекавому юбілею нашай рэспублікі і Кампартыі Беларусі (вынік пошуку аператарам сваіх колішніх герояў); вядомы «Шлях да Арыёна» і іншыя стужкі пацвярджаюць, што асаблівае захапленне

Іванцова — нетаропкае, удумлівае назіранне за чалавекам. Кінапартрэт, які кончы раз становіцца яшчэ адной рыскай да калектыўнага партрэта сучасніка.

Здымкі Ю. Іванцова, быццам жывыя сведкі слаўнай гісторыі Савецкай Беларусі, з цягам часу набываюць усё большую наштоўнасць. За кожным кадром адчуваецца не паверховая цікавасць да навіны — адчуваецца пошук навіны як характэрнай праявы новага жыцця. У гэтым нястомным публіцыстычным пошуку, бадай, і заключаецца аператарскае кірада Юрыя Міхайлавіча Іванцова.

ВАБЯЦЬ ШЧЫРАСЦЮ ВОБРАЗЫ

Оперны спектакль пачынаецца для Паліны Дружыны, як кажуць, не па званню. Намнога раней, чым трэці званок запрасіць глядачоў у залу, прыходзіць яна ў тэатр. Паўтарыць партыю і распячае, прадумачы грим і падрыхтаваў да выхаду — вопытная салістка, якая ў оперы 20 гадоў, робіць гэта хутка. Запас часу партэры Паліне Васільевне для таго, каб у пэўным ілючым настроі свае эмоцыі, узяці ў вобраз.

І вось з'яўляецца яна на сцэне: ці то велічная Амнерыс у «Аідзе», ці то тэмпераментная Азучэна ў «Трубадуры», ці то руплівая няня ў «Яўгені Анежыне» або злавесная Графія ў «Пікавай даме». Усяго ў рэпертуары спявачкі больш за чатыры дзесяткі оперных партый, семнаццаць з іх — вядучыя. І кожнай надае адметнасць гучання прыгожае, роўнае, чыстае мецца-сапрапа Паліны Дружыны: кожны з вобразаў вабіць шчырасцю, майстэрствам сцэнічнага пераўвасаблення.

Прыемна выказаць цэпае сярбознае слова пра сваёга даўняга сцэнічнага партнёра. А партнёр, трэба сказаць, яна надзейны і чуйны. Яе таварыскасць, працавітасць, імкненне не падвесці так ці іншым праўляецца ў час спектакля. Як антрыса Паліна Васільевна ў

залежнасці ад сцэнічнай сітуацыі (спектакль — не кіно, кожны раз што-небудзь па-новаму) адгукаецца на неспадзяваны паварот душы, зрух у настроі партнёра. Я ўспамінаю, што гэта якасць спявачкі праявілася ўжо тады, як Паліна Дружына пасля заканчэння Беларускай кансерваторыі дэбютавала на опернай сцэне. Дэбют быў надзвычай адказны: Канчакоўна ў «Князі Ігары», Партыя прагучала маляўніча, свежа; артыстычна і тэмпераментна праявіла антрыса вядомай дуэтную сцэну з Уладзімірам.

У многіх спектаклях мне даводзілася і даводзіцца ўдзельнічаць разам з Палінай Васільевнай. Антраж «Князь Ігар», мы спявалі ў «Чарадзейцы» (там яна была цудоўнай Кнільнія), у «Царскай ілюцыі» (яна стварыла моцны і складаны характар Любашы, я выконваў партыю Гразнога); у адзін з сёлетніх майскіх вечараў мы ў яны ўжо раз сустрэліся ў «Алланце»... Успамінаю, увеселе, шмат набярэцца. Калі, напрыклад, перагарнуць часопісы «Музыцальная жызнь» і «Савецкая музыка» за 1964 год, артысткі нагадаюць пра поспех Паліны Дружыны ў час маскоўскай гастролю нашага тэатра. Яе выкананне партыі галоўнай герані Марыны ў оперы А. Ту-

раніова «Яснае світанне» было высона ацэнена крытыкай. Сямейны архіў артысткі захоўвае дзесяткі грамаў, у якіх адназначна пільны ўдзел яе ў фестывалі беларускага мастацтва ў РСФСР, актыўная шэфская работа.

Дарэчы, аб канцэртнай дзейнасці. Каля чатырохсот наморных твораў у рэпертуары Дружыны: руская класіка — Глінка, Даргамыжскі, Рахманінаў, Чайкоўскі; беларускія творы — Багатыроў, Алоўнікаў, Семянкі; песні Мартынава, Пахмутагай. Нам даводзіцца шмат раз'ездзіцца па Беларусі. Выступленні Паліны Васільевны ў канцэртах — заўсёды на добрым узроўні: публіка вельмі неахотна адпуснае яе са сцэны.

Шчырае захапленне спевамі, я сказаў бы, нейкае зайдроснае няўтоленае жаданне спяваць прывяло Паліну Дружыну ў мастацтва. Яно ж, гэтае жаданне, і дапамагае на працягу ўсяго опернага шляху трымаць спявачку добрую сцэнічную форму. У яе «актыве» паранейшаму застаюцца такія складаныя партыі, як Азучэна, Графія і інш. У свой час Л. П. Александровская дапамагала ёй уваходзіць у оперныя вобразы Чайкоўскага — дала першыя і незабыўныя ўрокі сцэнічнага жыцця. А летась

П. Дружыне разам з рэжысёрам Сямёнам Штэйнам удалося стварыць невялікі, але дынамічны і глыбокі вобраз Ансіны (опера Ц. Хрэнінікава «У бур»). І, нарэшце, хочацца сказаць, што жыццё ў мастацтве заслужанай артысткі БССР Паліны Васільевны Дружыны — добры прыклад для нашай творчай моладзі. Прыклад шчырай, гарачай, бескарыслівай адданасці мастацтву.

А. ГЕНЕРАЛАУ,
народны артыст БССР.

Здаецца, ну ці даўно гэта было?

Клуб вёскі Дараганова, што ў Асіповіцкім раёне, і запоўнілі хлебавы і мясцовы інтэлігенцыя. Прыехалі сакратар райкома партыі і прадстаўнікі грамадскасці з Асіповічаў, пісьменнікі з Магілёва і Мінска. Людзі сабраліся, каб павіншаваць з паўвекавым юбілеем

ПАЭТ ГРАМАДЗЯНСКАГА ГАРТУ

(Да 60-годдзя з дня нараджэння Янкі Непачаловіча)

паэта Янку Непачаловіча, які працаваў у Дараганавскай сярэдняй школе выкладчыкам мовы і літаратуры. З працуймі словамі выступілі рабочыя саўгаса і настаўнікі, паэты Анастоль Астрэйка і Аляксей Пысін, празаік Пятро Шасцерыноў і крытык Якуб Усінаў. Вучні дэкламавалі яго вершы.

І сам Іван Данілавіч чытаў свае новыя вершы, рабіў аўтографы сярбам і гасцам на кнізе «Позні паром», якая тады толькі што выйшла.

Пісаць ён пачаў яшчэ з юаніом, калі працаваў загадчыкам сельскай хаты-чытальні. А калі быў ужо студэнтам педінстытута, з благаславення самога Янкі Купалы яго вершы былі надрукаваны ў часопісе «Полымя». Аднак патрабавальнасць да сваёй творчасці не развала Івану Данілавічу спячуча з выданнем кніжкі. Яна («Мера любі»!) убачыла свет толькі ў 1958 годзе. Характэрна, што паэт не ўключыў у яе ніводнага даважнага верша, хоць у свой час пра іх добра адзігаліся чытачы, старэйшыя паэ-

ты, крытыкі. Але сам Янка быў для сябе найстражэйшым крытыкам.

Вітаючы паэта з паўвекавым юбілеем, з узнагародай Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, сябры, паклоннікі яго таленту выказвалі ўпэўненасць, што ягоны паэтычны паром паплыве далей і далей. Іван Данілавіч задумліва цёр далонню ледзь іранічна сівой сіроні, крышку бляжучыся, прызнаючыся, што не дужа хутка пасоўваецца праца над новым зборнікам.

Шмат сіл забірала ў яго настаўніцкая справа, клопаты вясковага актывіста. Іван Данілавіч не шнадаваў часу, каб дапамагчы таварышу па працы, да яго ішлі за парадамі і падтрымкай. Слова настаўніка, паэта, камуніста гучала не толькі ў школе, клубе, але і на жывялагадой ферме, у аддзяленай палываючай брыгадзе. І быў ён заўжды ў самай гушчыннай жыцця.

Верылася, што Іван Данілавіч зробіць яшчэ вельмі шмат. Фату надзею апраўдалі, мацава-

лі новыя вершы і паэта, які час ад часу з'яўляўся ў друку. Ды раптам, усяго праз два гады пасля таго юбілею, з Дараганова прыйшла гаротная вестка аб трагічнай гібель Янкі Непачаловіча... Зараз паэту было б шэсцьдзесят...

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» зрабіла добрую справу, выпусціўшы сёлета кнігу «Перад заходам сонца», у якую увайшлі выбраныя вершы Янкі Непачаловіча. Аўтар — равеснік Кастрычніка, былы партызанскі сувязны, сельскі настаўнік, камуніст — паўстае з кніжкі як жывы.

Гартаем кніжку, чытаем, перачытаем верш за вершам. І вось «Запахвет» — апошні верш паэта... Апошнія яго радкі: Удзяць мне жывым павінны, Помніць, як і што перажылі: Цёплыя сардэчныя ўспаміны — Самы лепшы помнік на зямлі.

Там, мы помнім, будзем заўжды берагчы ўспаміны пра яго — чулага, працавітага чалавека, паэта грамадзянскага гарту.

Іван АНОШКІН.

СА ШКОЛЬНИХ год засталося вельмі няўзнае і вельмі адцягнене ўяўленне пра Манголію, як пра нейкую надта далёкую краіну, дзе горы, якіх ты ніколі не бачыў і не ўяўляеш, якія яны, і стэпы, якіх зноў жа ты не бачыў і не ведаеш, што гэта такое, дзе шмат двухгорбых вярблюдаў, валасатыя які, можа, нават ёсць ільвы... І жывуць у гэтай краіне людзі з шырокімі скуластымі тварамі і вузкімі шчэлачкамі вачэй, жыццё якіх ды і саміх іх немагчыма ўявіць без коней...

Чамусьці ўсе манголы ўяўляліся падобнымі на адчайнага і бяспрашнага партызана Мішу Чорнага, які некалі, у партызаншчыну, любіў на зайздрасць нам, хлапчукам, як чорт, праляцець на кані цераз нашу Акаліцу ў бок Язерскага лесу, за якім былі Коўбача і Цераболь — месца партызанскіх штабоў і лагераў, таго Мішу Чорнага, які пазней, пасля вайны, стане вядомым у Саюзе калмыцкім паэтам Міхаілам Ханінавым...

І зноў, уяўленне пра Манголію абавязкова звязалася з Цемучынам, іначай Чынгіс-ханам, невялічкім худым чалавекам, апранутым у нязвычайна для нас падпаясаны шаўковы халат, — такім вялікага хана малявалі на старонках падручнікаў гісторыі, — і было наіўнае дзіцячае здзіўленне перад загадкамі часу і гісторыі, якое застанецца надолга, як не пазаўсёды: як такі маленькі чалавечак змог заваяваць паўсвету, стаць уладаром імперыі ад Чорнага мора да Ціхага акіяна? Як ён мог упраўляць тым страшным, разбуджаным дзікай стыхійнай завабніцкіх інстынктаў вогненным валам, які пракаціўся па Азіі і Еўропе, змятаючы на сваім шляху гарады і краіны, народы і іх культуру?

Пазнейшае знаёмства з гісторыяй ласць адказ на гэтыя пытанні: у манголаў дванаццатага стагоддзя была лепшая арганізацыя, і яны мелі такога вялікага военачальніка, як Чынгіс-хан, які змог сабраць і аб'яднаць у адну сілу шматлікія разнамоўныя плямёны. Ён вельмі добра ўмеў выкарыстоўваць у сваіх інтарэсах міжусобіцы і неарганізаванасць тых, на каго ішоў. Але як і многія іншыя завабнікі, ён хацеў зрабіць немагчымае: прымуціць цывілізацыю працаваць на варварства і прымуціць многія народы жыць у рабстве.

Ці шмат могуць сказаць дзве лічбы? І шмат, і няшмат. У залежнасці ад таго, што гэта за лічбы, як на іх глядзець, і з чым параўноўваць.

Плошча Мангольскай Народнай Рэспублікі і мільён 565 тысяч квадратных кіламетраў, насельніцтва і мільён 227,8 тысяч чалавек. Гэтыя лічбы ўзятыя намі з Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, мусіць, самай навейшай па часе выдання савецкай энцыклапедыі. Але і яны не засталіся самымі дакладнымі. У Манголіі нам казалі, што па падліках на сённяшні дзень насельніцтва краіны набліжаецца да паўгара мільёна. Папраўка вельмі істотная, асабліва для краіны, якую да народнай рэвалюцыі 1921 года многія, нават сусветна вядомыя вучоныя доўгі час лічылі краінай, асуджанай на выміранне, і ў якой на самой справе прырост насельніцтва на працягу многіх дзесяткаў год ішоў ледзь не з мінусовым знакам.

У кожнай літаратурч ёсць імёны, якія, нібы камета, праносіцца па небасхіле жыцця, азараючы святлом свайго таленту ўсё, да чаго дакранаюцца. Для іх быццам не існуе немагчымага, дзверы ў самае таёмнае ядзінаюцца перад імі нібы самі сабой, варта толькі пастукацца. Шмат таленту дае ім прырода, толькі часта, забывае пры гэтым даць доўгага веку.

Цішу пра Дашдаржыйна Нацагдоржа, асновапаложніка сучаснай мангольскай літаратуры на пару падрыхтоўкі да 70-годдзя з дня нараджэння якога прыпаў і наш арыен, а думка пра дру-

гіх вельмі дарагіх людзей — Лермантава, Багдановіча...

Усяго трыццаць адзін год адвёў лёс Нацагдоржу, але і за гэты час ён шмат зрабіў і як паэт, і як празаік, і як драматург.

Чалавек еўрапейскай адукацыі, з шырокім, свабодным поглядам на жыццё, сакратар Рэўваенсавета, які блізка ведаў Сухэ-батара, адзін з кіраўнікоў рэўсамола на зары яго арганізацыі, Нацагдорж быў і застаўся для мангольскай лі-

лакальная гісторыя, не этнаграфічная замалёўка, а паўнакроўная карціна цяжкага жыцця народа, лёс дарэвалюцыйнай Манголіі, калі законам і правам былі сіла, грошы і несправядлівасць...

Пройдзе ўсяго нейкіх два ці тры тыдні, і ў сябе ў Мінску ў Доме афіцэраў будзем глядзець «Сымона-музыку» — спектакль у цікавай пастаноўцы Віцебскага драматычнага тэатра. І на працягу ўсяго спектакля будучь усплываць у памяці сцэны з паэтычнай аповесці На-

цам «Жанчыны», танцам, у якім і затонены агонь глыбокай страсці, і далікатнасць сапраўднай жаночасці, выступіць чалавек-аркестр, адзіным інструментам якога будзе яго рот і горла, а гэта песня будзе прадаўжаць жыць у табе і на працягу ўсяго канцэрта, і пасля яго. І будзе хацецца паўтараць бясконца гэтыя простыя, можа, нават наіўныя, але поўныя незразумелай паэзіі словы: «Калі сесці на вярблюда, сонца бліжай!..»

Не столькі ў тыя дні, колькі цяпер, калі можна на ўсё паглядзець вачамі старонняга чалавека, мне даволі часта здаецца, што група наша даволі забавна глядзелася на вуліцах Улан-Батара. А хадзілі мы шмат і заўсёды ўсе разам.

Наперадзе ішоў Андрэй Якубан — высокі, ці не двухметравага росту, і ад гэтага быццам трохі няскладны і сугулаваты, у чорным аксамітавым берэце, з сумкай цераз плячо, у якой заўсёды быў фотаапарат з каляровай плёнкай. Час ад часу ён спыняўся, каб прыкурць і сказаць з мілым прыбалтыйскім акцэнтам сваё любімае слова «Ужас!»

Побач з Андрэем, а часцей за ўсё — трохі здуу (паспрабуй паспей уроўні з гэтым двухметровым хлопцам!) невысокі і шчуплы Гіві Алхазішвілі са сваім пастаянным «Гэніальна!», з другога боку — я. Яшчэ на пару крокаў далей ішлі Майрамкан Абылкасымава — яна сюды прыехала, як да сябе дамоў, у які-небудзь гарадок непаладэк ад Фрунзе, і адчувала сябе, як можна адчуваць толькі дома, і ля яе — Саша Ціхаміраў, заўсёды нервовы, узбуджаны, экспрэсіўны. Паэт гарадскога выхавання, ён на некалькіх сустрэчах працягаў чамусьці адзін і той жа чыста сельскагаспадарчы верш «Карова», які заканчваўся лёгкімі для запамінання радкамі: «...Так будь здорава, корова — добры чалавек». Радкі гэтыя добра запамініліся, і хто-небудзь не-не ды і ўспамінаў іх, можа, і таму яшчэ Саша стараўся трымацца трохі воддаль.

Нядаўна мне яшчэ раз трапілася на вочы рэпрадукцыя вядомай карціны Валянціна Сярова «Пётр I» — на фоне светла-шэрых, халодных размытых воблакаў, нібы рассяяваючы вепер — імклівы Пётр, за ім — некалькі невялікіх фігурак... І вельмі сур'эзнае і вясёлае разам. І чамусьці адразу ўспомнілася наша літаратурная група на прасторных немагалоўных вуліцах мангольскай сталіцы...

Яшчэ адным была адметная наша група — акцэнтамі, Кіргіскай, латышскай, грузінскай, беларускай, Саша Ціхаміраў жартаваў, што за час знаходжання ў Манголіі ў ім таксама пачаў адчувацца акцэнт — мангольскі. Да ўсіх гэтых акцэнтаў неўзабаве далучыўся яшчэ адзін — румынскі. Перасекшы па чыгуначнай ледзь не ўвесь Савенкі Саюз, у атэлі пасяліўся вядомы румынскі пісьменнік, вельмі вясёлы і дасціпны чалавек Аляксандр Івасюк. Як сёння стаяць перад вачамі высока ўскінутыя ў шырым здзіўленні густыя пёмныя бровы Івасюка, яго разведзеныя рукі, — чалавека, які аб'ездзіў увесь — і наш, і капіталістычны свет, — і як пісьменнік, і як чалавек ведаў сапраўдную цану рэчам і фактам.

І па сённяшні дзень не хочацца верыць у другое — незразумелае і страшнае, аб чым паведаміла «Літаратурная газета», — што Аляксандра Івасюка не стала, што ён трагічна загінуў у час землетрасення ў Румыніі.

«Што добрае чуваць на свеце?» — другое, што пасля прывітання, пытаецца мангол. У гэтым пытанні не простая цікаўнасць, не простае жаданне ведаць, што робіцца на свеце, а імкненне ведаць і сваё месца на геаграфічных і гістарычных каардынатах зямлі...

Анатоль КУДРАВЕЦ

З МАНГОЛЬСКИХ ЗАМАЛЁВАК

таратуры вялікім майстрам паэтычнага слова, майстрам, у якога не хапіла сілы і часу прайсці па многіх намечаных ім дарогах, але які памесціў напрамку, па якіх трэба было ісці і па якіх ідуць сёння, памнажаючы славу мангольскай літаратуры, яго папличнікі, яго равеснікі, яго наступнікі.

«Нарадзіла мяне мамачка мая — Мангольска прыгажуня Саран-гуа.

Калыхала мяне мамачка мая, Салоднімі напевамі калыхала мяне.

Угадавала мяне мамачка мая, Белымі рукамі ўгадавала мяне.

Выхавала мяне мамачка мая, Мудрымі словамі навучыла мяне».

Што гэта — калыханка, ці песня пра родную маці — адну-адзіную на ўвесь свет, ці песня пра маці-Радзіму?

Чытаеш гэты верш, а ўспамінаецца наша, роднае:

«Ой выйду на гору ды гляну да долу: Вары, мама, вчэру ды й на маю долю.

Успамінь мяне, мама, хоць раз у аўторак, А я ж цябе, мама, на дзень разоў сорака...»

Ці яшчэ верш, верш-малютка, зроблены на паўтапах, на скупых, але дакладных і выразных, нібы на даўніх японскіх акварэлях, вобразах:

«Ля белаі сцяны юрты Чырвоная шапачка рдзее.

Пад шапачкай гэтай чырвонай Твар, як няфрыт, бялее.

Прыгоняя маладая дзяўчына — Сэрца па ёй млее».

Гэта зноў ён, Дашдаржыйн Нацагдорж...

У дзяржаўным тэатры оперы і балета глядзім оперу Б. Дамдзісүрэна «Між сумных гор» па лібрэта Нацагдоржа — аповесць пра каханне смелага і адчайнага палаяўнічага Юндэна і прыгожай дзяўчыны Пансалмы, каханне, па шляху якога стала багачце, зайздрасць, каварства. Спакойная, меладыйная музыка, вельмі шмат народных песень... Не

цагдоржа, будучь чуцца, не перашкаджаючы бачыць, адчуваць і разумець «Сымона-музыку», рытмы мангольскіх мелодый. Творы вялікіх майстроў слова — нават калі кожны з іх раскажае пра лёс свайго народа — заўсёды глыбока інтэрнацыянальныя.

Засталіся ў памяці мяккасць, прыцішанасць інтанацый, якія былі ў словах кожнага, хто пачынаў гаварыць пра Нацагдоржа, — прызнак сапраўднай глыбокай пашаны і любові. Гэта не кніжна-глянцавае, як іншы раз бывае, а вельмі трапяткое, на мяжы балючага, асабістага — да ўсяго, што чалавек зрабіў і што не паспеў зрабіць.

Асабліва гэта чулася ў голасе другога выдатнага паэта сённяшняй Манголіі — Бэгзійна Явуухулана.

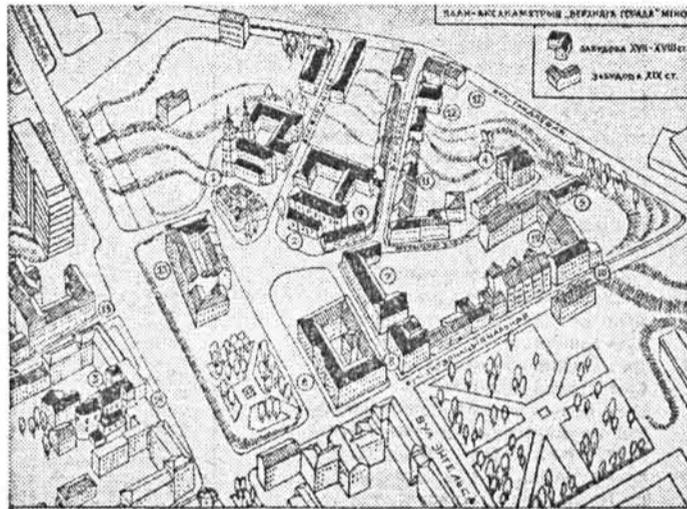
Буйная з сівымі валасамі галава, ці то сарамлівая, ці то першая ўсешка, спакой, які раптам можа ўзрывацца хуткімі словамі, рэзкімі ўзмахамі рук. Адчуваецца, паэт жыве ў сваім паэтычным свеце, як ва ўсіх сапраўдных паэтаў — вярстым і напружаным.

«...Калі сесці на вярблюда, сонца бліжай!..» — спявае са сцэны папулярны выканаўца народных і сучасных мангольскіх лірычных песень. Звонкаму чыстаму голасу цесна ў гэтай вялізнай, агароджанай цаглянымі сценамі прасторы. Сотні людзей — хто ў традыцыйных мангольскіх дэлі, хто — у недарагіх касцюмах, хто — у вайсковай форме, але амаль усе з пасіверанымі губамі, — відаць, толькі што адтуль, дзе снег, мароз і вецер, затаіўшы дыханне слухаюць песню. У голасе спевака музыка гор і стэпаў — неабмежаванага прастору для душы чалавека. Варта заплюшчыць вочы — і бачыш мангола на кані, ён едзе і спявае, адзін ва ўсім свеце...

На сцэне будучь выступаць другія спевакі, выступіць мужчынская танцавальная група ансамбля народнай песні і танца з тэмпераментным танцам «Жывёлаводы», выступіць жаночая група з вельмі паэтычным і грацыёзным тан-

* Паўнацэнны нарыс будзе надрукаваны ў часопісе «Полымія».

ПЛАН-АКСАНАМЕТРЫЯ «ВЕРХНЯГА ГОРАДА» МНСКА

4. — «Дом масонаў» — пачатак XIX ст.
5. — Дом Ваньковіча — канец XVIII — пачатак XIX ст.
6. — Былы базылійскі мужчынскі кляштар — сярэдзіна XVII

У «Літаратуры і мастацтве» (№ 52 ад 24 снежня 1976 года, № 14 ад 8 красавіка 1977 года) былі надрукаваны артыкулы Р. Баравога «Сем разоў адмерай...» і М. Лужаніна «Берагі залатыя Нямігі», якія закраналі праблемы захавання старажытнай часткі Мінска.

Публікацыі газеты выклікалі вялікую рэдакцыйную пошту. Чытачы аднадушна падтрымліваюць пазіцыю аўтараў артыкулаў і, у сваю чаргу, ставяць канкрэтныя пытанні, звязаныя з лёсам архітэктурных і гістарычных помнікаў, што засталіся ў Мінску.

Ніжэй мы змяшчаем некаторыя з водгунаў нашых чытачоў.

НАША ГІСТОРЫЯ

У цяжкія гады пасляваеннай разрухі і герачнага аднаўлення, калі ўся іраіна памагала гораду і рэспубліцы як матэрыяльнымі рэсурсамі, так і фарміраваннем кадраў, імкненне як найхутчэй і найтанней вырашыць надзённыя жыллёвыя і эканамічныя праблемы прывяло да шэрагу працікаў і памылак у рэканструкцыі старажытнага цэнтра горада, да адвольнай перапланіроўкі і зносу вуліц, трасіроўкі без уліку шматвяковай горадабудаўнічай традыцыі новых магістралей, да знішчэння шэрагу помнікаў архітэктуры і культуры.

Трывогу выклікае лёс асродка старажытнай забудовы Мінска — «Верхняга горада». Умовамі ўсіх шматлікіх конкурсаў самага рознага маштабу і характару па праектаванню цэнтра прадагледжваецца знос (за выключэннем 2—3 аб'ектаў) усёй гістарычнай забудовы «Верхняга горада». Найбольш прадстаўнічы (76 аўтарскіх наметыаў) і найбольш паказальны ў гэтым сэнсе быў усесаюзны конкурс 1975 года на пабудову на месцы «Верхняга горада» будынка Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы і, як значылася ва ўмовах конкурсу, «універсальнай залы шматмэтавага прызначэння на 4 тысячы месца».

Шматлікія навуковыя публікацыі, артыкулы і нарысы ў перыядычным друку, грунтоўныя дакладныя запіскі спецыяльнай навукова-рэстаўрацыйнай майстэрні Мінска, якія складзены на падставе натуральных і архіўных даследаванняў, аднадушна даводзяць унікальнасць і велізарную каштоўнасць усёго ансамбля «Верхняга горада», вызначаюць дзесяткі помнікаў дойлідства, гісторыі і культуры, рэвалюцыйнай і баявой славы, якімі насычаны гэты раён.

Тут у пачатку XIX ст. праходзілі паслядзейні патайнай французскай лажы «Паўночная паходня».

У пачатку нашага стагоддзя, у гады падрыхтоўкі рэвалюцыі 1905 года ў гэтым доме, на трэцім паверсе жылі члены мінскай групы РСДРП — С. А. і В. І. Валынскія. Фактычна гэты дом з'яўляўся ў тым гады штабам мінскай групы РСДРП. У кастрычніку 1904 г. тут адбыўся з'езд паўночна-заходняга камітэта РСДРП з прадстаўнікамі ад Вільні, Віцебска, Мінска і Дзвінска.

Але на доме няма ні ахоўнай, ні мемарыяльнай дошак.

Побач (вул. Інтэрнацыянальная, 33-а) яшчэ адзін дом. Сціплы, аднапавярховы, драўляны, дом-сядзіба. Яшчэ ў 50-х гадах яго ўпрыгожвалі калоны. Зусім ужо рэдкі ўзор драўлянай гарадской сідзібы канца XVIII

— XVIII стст. Рэканструяваны ў XIX ст. Пасля рэвалюцыі — «Дом Працы», дзе адбыліся I і II з'езды прафсаюзаў БССР. У гэтым будынку ў 1924 годзе М. І. Калінін сустракаўся з дэлегацыямі беларускіх сялян (цяпер будынак Белсаўпрофа).

8. — Дом, у якім жыў Станіслаў Манюшка (цяпер жылы дом).

9. — Гандлёвыя рады XVIII ст. 10. — Дом, у якім у 1900 г. адкрылася першая ў Мінску публічная бібліятэка імя А. С. Пушкіна. У 1905—1908 гг. тут збіраліся рэвалюцыянеры (цяпер адміністрацыйны будынак).

11. — Дом, у якім у 1907—1908 гг. жылі актыўныя члены мінскай групы РСДРП С. А. і А. І. Валынскія (цяпер жылы дом).

12. — Месцы дзеяння мінскіх падпольшчыкаў у 1941—44 гг. (цяпер жылы дамы).

13. — Дом, у якім у XIX ст. размяшчаўся Першы беларускі тэатр.

14. — Былы дом губернатара. У ім у 1919 г. знаходзіўся першы ўрад БССР, а пазней, на працягу больш за 10 гадоў — Прэзідыум ЦВК БССР (цяпер музычная школа).

— пачатку XIX ст. Дом, дзе ў 20—30-ыя гады XIX ст. жыў славеты мастак, буйнейшы прадстаўнік романтизму ў беларускім і польскім жывалісе — Валенці Ваньковіч (1799—1852 гг.).

Дом гэты — адзін з галоўных асродкаў культурнага жыцця Мінска XIX ст. Тут былі, сустракаліся, гасцівалі славетны кампазітар Станіслаў Манюшка, выдатны пісьменнік Вінецу Дунін-Марцінкевіч і Уладзіслаў Сыраномля, вядомы мастак Ян Дамель, Міхаіл Кулеша.

Дом гэты, звязаны з імёнамі столькіх славетных дзеячаў беларускай і польскай культуры, можа і павінен стаць музеем, мемарыялам, увайсці састаўнай часткай будучага гісторыка-культурнага і архітэктурнага запаведніка «Верхні горад».

Яўген КУЛІК, член Саюза мастакоў БССР.

СЛАЎНЫЯ ІМЁНЫ

Мае радзю Максім Лужанін, калі гаворыць, што так званы «Верхні горад» у Мінску — гэта наш гонар, частка нашай нацыянальнай культуры.

З канца XVII да пачатку XIX ст. «Верхні горад» в'яўляўся цэнтрам тэатральнага і музычнага жыцця. У гэтым калегіуме (зараз дом № 11 на плошчы Свабоды) працаваў так званы «школьны тэатр». Захаваліся кароткія праграмы па-

стаўленыя тут п'ес і інтэрмедый. Большасць з іх — на сюжэты антычнай, асабліва старажытна-рымскай гісторыі.

З пачатку XIX стагоддзя спектаклі наладжваліся ў тэатральнай зале прыватнага дома Ляховскага (зараз Інтэрнацыянальная, 30), затым дома № 4 на плошчы Свабоды (дзярчы, па троні лесе, мінскія праекціроўшчыкі плануюць знесці гэты гістарычны будынак і на яго

месцы пабудаваць тэатр імя Я. Купалы), а з 1844 — у будынку ратушы (зараз плошча Свабоды).

З «Верхнім горадам» звязаны таксама імёны выдатных дзеячаў культуры — кампазітара Станіслава Манюшкі, пісьменніка Вінецуа Дуніа-Марцінкевіча, мастака Валенты Ваньковіча. Як піша біограф кампазітара доктор Мар'ян Фукс, Манюшка жыў у 1831—1837 гадах «спачатку на высокім рынку, а потым на вуліцы Дамініканскай» (зараз рог вуліц Інтэрнацыянальнай 21/3 і Энгельса).

Творчая дружба звязвала С. Манюшку з адным з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры Вінецам Дуіным-Марцінкевічам.

У 1841 годзе кампазітар напісаў музыку да апэраты на яго словы: «Рэкруці набор», пастаўленай у Мінску.

Бядка кампазітара Ч. Манюшка, мастак-аматар, браў урокі мядомы ў стрымчага брата — вядомага мастака В. Ваньковіча (дом Ваньковічаў захаваны, зараз вуліца Інтэрнацыянальная, 33-а), творы нікога захоўваюцца ў музеях Парыжа,

Варшавы, Мінска, Вільнюса і Інды горадоў. У іх дамах збераўся тады ўвесь цвер мінскай прагрэсіўнай інтэлігенцыі.

Да нашага часу захаваліся і «дом Ваньковіча», і «дом Манюшкі», і будынак, дзе размяшчаўся гарадскі зал (фасад неабудаваны ў пачатку XX ст.), але на іх няма нават мемарыяльных дошак.

Г. САКАЛОУ, аспірант Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

НЕ БЫЦЬ АБЫЯКАВЫМ

Лёс многіх з нас у мінулым непарыўна звязаны з лёсам нашага роднага, слаўнага горада-героя Мінска. І там з такім

болем успрымаюцца ўсе так званыя «працікі», праз якія ўжо знікла шмат чаго з помні-

каў нашай матэрыяльнай культуры.

Трэба помніць, што руйнуючы старыну, мы абкрываем духоўнасць будучых пакаленняў.

Мы ганарымся дасягненнямі

нашага сучаснага будаўніцтва. А гэты гонар можа быць у некалькі разоў большым, калі понае будзе арганічна спалучацца са старым, а не ўзводзіцца на яго руінах.

Я. ГРУШЭЦКІ, З. ШУЛЬ-

ЖЭНКА, Н. САВІЦКАЯ, Г. БАС, Л. БУЯНЕВІЧ, С. КАНДРАТОВІЧ, канструктары СКБ аўтаматчных ліній.

ШАНАВАЦЬ СПАДЧЫНУ

Апошнім часам наша грамадскасць працягвае шчырую зацікаўленасць лёсам так званых «Верхняга горада» ў Мінску, апошняга лапіка старажытнасці ў нашай сталіцы. Але

вось што дзіўна: чамусьці на гэта ніяк не рэагуюць тыя, ад каго непасрэдна залежыць будучыня «Верхняга горада».

Вось толькі адзін прыклад. З дома, дзе жыў калісьці вы-

датны беларускі мастак В. Ваньковіч, і які мог бы стаць домам-музеем гэтага мастака, ужо выселены жыхары. Цяпер будынак зусім без нагляду. У яго можа зайсці, хто захоча — гэта ўжо стэрае небяспеку пажару (дом жа драўляны!). Нельга забыцца, што зусім нядаўна вось так згарэла Чачэрская

ратуша, помнік архітэктуры XVIII стагоддзя. Ды і дзе гарантыя, што заўтра не прыйдзе бульдозер, каб зруйнаваць дом Ваньковіча, які гэта адбылося са старажытнымі будынкамі на вуліцы Астроўскага.

Чаму праекціроўшчыкі, архітэктары не інфармуюць пра тое, што збіраюцца рабіць з

«Верхнім горадам» увогуле і з паасобнымі яго будынкамі? — гэта ж наша агульная спадчына! Хацелася б пачуць ад іх пэўны адказ.

З. САНЬКО, малодшы навуковы супрацоўнік Інстытута біялагічнай хіміі АН БССР.

Беларуская дзяржаўная кансерваторыя імя А. В. Луначарскага
АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ СТУДЭНТАЎ

у 1977 годзе

на 1-ы курс навучання з адрываў ад вытворчасці па спецыяльнасцях: фартэпіяна, скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас, флейта, габой, кларнет, фагот, валторна, труба, тромбон, ударныя інструменты, цымбалы, домра, балалайка, баян, акардэон, гітара, спева, харавое дырыжыраванне, кампазіцыя, музыказнаўства;

і без адрываў ад вытворчасці (завочнае навучанне) па спецыяльнасцях: фартэпіяна, скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас, флейта, валторна, труба, туба, ударныя інструменты, цымбалы, домра, балалайка, баян, харавое дырыжыраванне, музыказнаўства.

У кансерваторыю прымаюцца шляхам конкурснага адбору асобы абодвух полаў, якія маюць закончаную сярэднюю адукацыю, што праявілі творчы талент, актыўна ўдзельнічаюць у мастацкай самадзейнасці і атрымалі рэкамендацыі з месца работы або вучобы, на навучанне з адрываў ад вытворчасці — ва ўзросце да 35 гадоў (па спецыяльнасці спева да 30 гадоў), а на навучанне без адрываў ад вытворчасці (завочнае навучанне) — без абмежавання ўзросту, якія паспяхова здалі ўступныя экзамены па наступных прадметах: спецыяльнасці, рускай мове і літаратуры або беларускай мове і літаратуры (пісьмова і вусна); гісторыі СССР (вусна).

Экзамен па спецыяльнасці ўключае раздзелы:

- выкананне праграмы для выканаўцаў;
- выкананне ўласных сачыненняў для кампазітараў;
- пісьмовая работа для музыказнаўцаў;

- сальфеджыю (пісьмова і вусна);
- гармонія (пісьмова і вусна) — акрамя вакалістаў;
- элементарная тэорыя музыкі (пісьмова і вусна) для вакалістаў;
- музычная літаратура (вусна) для кампазітараў і музыказнаўцаў;
- фартэпіяна для дырыжораў хору, кампазітараў і музыказнаўцаў;
- калектывум.

Заява аб прыёме падаецца на імя рэктара па адзінай форме. Паступаючы на завочнае навучанне падае заяву аб прыёме ў блыжайшую да яго месца жыхарства вышэйшую музычную навучальную ўстанову.

Да заявы прыкладаюцца: дакумент аб сярэдняй адукацыі (у арыгінале), характарыстыка для паступлення ў ВНУ, завераная адміністрацыяй прадпрыемства або ўстанова, выпіска з працоўнай кніжкі (для працуючых), завераная адміністрацыяй па месцы работы, медыцынская даведка (форма № 286), 4 фотакарткі (памерам 3×4 см).

Пасля прыбыцця ў кансерваторыю паступаючы прад'яўляе асабіста: пашпарт, ваенны білет (ваеннаабавязаны запасу) або прыпісное пасведчанне (асоба прызыўнага ўзросту).

Заява прымаюцца з 1 чэрвеня па 5 ліпеня па адрасу: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, кансерваторыя, прыёмная камісія.

Уступныя экзамены для паступаючых на дзённае і завочнае навучанне — з 6 па 25 ліпеня.

Павел МІСЬКО

А ЦІ МОГ ПРОСТА ВЫЖЫЦЬ ТОЙ ЦІМОХ?

«Ен — не ён?
Што гэта значыць?
Прывід-здань, ледзь-ледзь брыдзе,
Быццам хлеба ён не бачыць,
На адной жыве вадзе.
Дзе чупрына, дзе валоссе?
Не Цімох... Мне падалося...»
Я стаю, я сплываю
І ад думак аж п'яно:
«А мо ён? А мо Цімох?»
Твар злёглы, быццам мох
Шчокі ўкрыты... Аднуль узлуся?
Не! Не ён! Я абазнаўся!
Раптам квола:
— А, здароў...
Не забыў яшчэ сямроў?
Праўда, чорт іх і пазнае...
— Не, чаму ж... — наму. — Вітаю!
Як жывецца-можацца?
Як набытак множыцца?
Дзеткі, жонка як? Кажы!
— Не пытанні, а нажы...
От жыву, хоць не магу...
Падвалакаваю нагу...
Доктар кажа — ішыяс...
— Палачыўся б ты хоць раз!
Ішыяс, радыкуліт —
Не хвароба, а бандыт.
То як шылам саўгане,
То у дугу цябе сагне,
То не можа разагнуцца,
З вачэй слёзы самі льюцца,
То як тонам цябе ніжа
Ого-го! Не дай ты бо!

Сёння ўжо магу прызнацца:
Толькі венік і памог.
Як прагрэю, як прапару...
— Ну, пра венік і пра пару,
— Уздыхнуў Цімох, — не мару.
Год у лазні мо не быў,
Дзе яна — ушчэнт забыў.
Выхаднога я не маю,
Усё на сходах засядаю:
Кветнаводаў-нантусістаў,
Аўта-мота-мабілістаў,
Кнігалюбаў, садаводаў,
ДТСААФ, ОСВОДАў...
Сам не снедаў, не абедаў,
А ўжо хворага адведаў.
«Страх» я нейкі, «дэлегат».
Вось такая жытка, брат...
Вечарам хоць разарвіся:
Добры будзь, у клас з'явіся,
На бацькоўскі камітэт.
Старшыня!.. Аўтарытэт!..
Не магу не паказатца...
Давядзецца разарвацца,
Бо сягоння шчэ павінен

Аддзяжурчыць у дружыне,
Афармляць насценгазету,
Рыхтаваць адзін даклад...
— Пачакай! А ў сям'і — лад?
Жонка як? І дзетак колькі?
— Сын... Адзін... Здаецца, Колька...
— Ну й даеш! Прабач мне, браце,
Але блуп ты ў квадраце!
Хіба можна так дажыцца —
Імя сынава забыцца?!
Губы ўздрыгнулі ў Цімоха,
На шчану спаўзла слеза:
— Каб сказаў, я — выплівоха...
Дык не ножаў! — ён злізаў
Тую здрадніцу — слезіну. —
Да капейкі ўсё паніну,
Сам страляю закурчыць...
Што больш трэба? Можна жыць...
Не! Круць-верць хвостом і коду!
І пайшла... І ўжо больш года...
— Не цяжкі, Ты — халасцяк?!
— Не крычы ты злосна так...
Не я кінуў, а яна,
Не мая была віна,
Так што вось... Лічы — развёўся...
І махнуў рукой,
паплёўся,
Шнурок нагою тратуар.
Чалавек, што зведваў лёсу
Зногзбіваючы ўдар.
І яшчэ была сустрэча,
Не на вуліцы, у трэсце,
Я зайшоў туды пад вечар,
Па рабоце штосьці ўтрэці.
Дзверы, дзверы...
Дзверы, дзверы...
З-за адных б'е гамана.
Прачыніў — вачам не веру,
Гэта праўда ці мана?
Зноў Цімоха вылучаюць,
Зноў пасадаў нагужаюць:
ДСТ каб ніраваў!
І значыстаў рыхтаваў.
Ён заплакаў, ён зайшоўся:
— Клінам свет на мне сышоўся?!
Працягну я скоро ногі...
На мне каса дапамогі,
Таварыстваў розных плыць,
І жыллёваў суполка...
— Ты Цімох, працуеш з толкам,
Як цябе не вылучаць?
— З мяне куры нават іпцы!!!
— Ва ўсіх сем'і, ты ж — адзін...
— Не магу цяпець больш іпні!
— Цімафей, скажы: сумленне
У цябе ёсць, ці ўжо згубіў?
На яго найшло ўтрапенне,
Карачун яго схліпў.
Напалову
Адцяло ў Цімоха мову,
Але можна разабраць:
— Дваццаць пяці...
Куры іпцы...
...На насілах урачы
Калі неслі небарану,
Ён нагрудзі ўсё лічыў
І смяўся, горка плакаў,
Я не ведаю, што потым
З ім было. Не чуў нічога.
Ці вярнуўся на работу?
Ці загнуўся мо, нябога?
Але думаецца ў скурсе,
Што Цімох памерці мусіў,
Што не мог
Проста выжыць той Цімох.

Ежы ВІТЛІН

ЯК ПЕРАКЛАДАЦЬ ЛІТАРАТУРНЫЯ ТВОРЫ

Пераклад літаратурных твораў вымагае хоць і мізэрных, але усё ж нейкіх ведаў. Мы раім пачаць з класікаў. Гэта дазволіць лепш пазнаёміцца з літаратурай народа, з мовы якога вы абраецеся перакладаць. І адначасова даць вам мажлівасць творча сцвердзіцца. Таор, абраны для перакладу, не шкодзіць перш прачытаць. Зрэшты, калі паймаецеся, што папярэдняе знаёмства з яго сюжэтам і дзейнымі асобамі вас расчаруе, пачынайце перакладаць адразу.

Майце на ўвазе, што ў перакладчыцкай практыцы існуюць тры канцэпцыі. Калі вы лічыце, што мовай арыгінала валодае лепш, чым роднай, аддавайце перавагу даслоўнаму перакладу. Калі ж валодаеце лепш роднай, абярыце канцэпцыю поўнага перастварэння. А калі не адчуваеце сябе ўпэўнена ні ў той, ні ў другой, бярыцеся за пераклад літаратурны. Кожная з канцэпцый мае свае перавагі і недахопы, аднак, несумненна, найлепшая з'яўляецца тая, якая дапаможа вам узмаціць уяву аўтара арыгінала сваёй уласнай.

Цалкам можа стацца, што пераклад не будзе адпавядаць вашаму густу, разам з ростам колькасці перакладзеных старонак стане расці пацучцё творчага незадавальнення. У такім выпадку ў вас ёсць дзве дадатковыя магчымасці пазбыцца апошняга. Змя-

няйце пры перакладзе форму арыгінала (напрыклад, «Дон Жуана» Байрана перакладайце прозаі, «Вайну і мир» Талстога — вершам). Або змяняйце яго змест (напрыклад, стварыце лірычную пэму па «Дэкамерону» Бакаччо, дэзэты — па «Атэлу» Шэкспіра ці раманс пра цяжаснае каханне па матывах «Рамэа і Джульета» таго ж аўтара).

Калі падчас працы выявіцца, што вы ўсё штотраў больш расходуецеся з аўтарам першакрыніцы, да таго ж не толькі ў дробязях, але і ў галоўным, смялей перакрэслівайце яго прозвішча і з поўным праамам лічыце твор сваім уласным. Для арыентацыі кандыдатаў у перакладчыкі, якой жа канцэпцыі аддаць перавагу — даслоўнай, вольнай ці літаратурнай, прыводзім пачаткі п'есы Гогала «Рэвізор» у вышэйзгаданых варыянтах.

ДАСЛОУНЫ ПЕРАКЛАД

ГАРАДНІЧЫ. Я запраціў вас, панове, з тым, каб паведаміць вам іён-непрыемнейшую звестку. Да нас едзе рэвізор.

АМОС ФЕДАРАВІЧ. Як рэвізор?

АРЦЕМІН ФІЛІПАВІЧ. Як рэвізор?

ГАРАДНІЧЫ. Рэвізор з Пецярбурга, інкогніта. І яшчэ з сакрэтным паручаннем.

АМОС ФЕДАРАВІЧ. Вось табе на!

АРЦЕМІН ФІЛІПАВІЧ. Вось не было клопату, дык падай!

ЛУКА ЛУКІЧ. Госпаді! Божа, яшчэ і з сакрэтным прадпісаннем!

ВОЛЬНЫ ПЕРАКЛАД
МЭР. Калегі, справа дрэнь — вось-вось прыбудзе інспектар.

АМОС ТОДАРАВІЧ. Што вы кажаце — інспектар?

АРЦЕМІН ФІЛІПАВІЧ. Няўжо інспектар?

МЭР. Менавіта так — з Пецярбурга, інкогніта. Да таго ж з таемным наказам.

АМОС ТОДАРАВІЧ. Вось так!

АРЦЕМІН ФІЛІПАВІЧ. Выдумалі ж такое.

ЛУКА ЛУКІЧ. Святы божа! З таемным наказам!

ЛІТАРАТУРНЫ ПЕРАКЛАД

СТАРШЫНЯ. Нам крышка! На носе рэвізор.

ТОДАРАВІЧ. З рабну? ФІЛІПАВІЧ. З вобласці?

СТАРШЫНЯ. Ха—з самай сталіцы. Як гром вяснага неба.

ТОДАРАВІЧ. Цьфу, квароба на яго!

ФІЛІПАВІЧ. Не мела баба клопату!..

ЛУКІЧ. Халера! Вось дык уліплі!

Пераклад з польскай В. РАГОЙША.

— Вішук ЛЯВАДНЫ

ДАРОГА Ё КЛУБКУ

Калі ў клубок зматаць маю дарогу—
Эпатар ёй падперазаў бы двойчы.
(З верша М. Шаховіча «Іду я па зямлі...».)

Разгладжваю
Пацёртыя ануцы.
І сладаваю іх двойчы і
І тройчы.
І ногі зноў
Я абуваю ў боты.
Хоць ад натугі
Пот цурчыць у вочы,
Ды зноў хадзіць
Вакол зямлі ахвота.

Калі іду,
Калі намулю ногі,
Саджусь каля Нарачы,
Над кручай.
Перабуваю ногі.
Ля дарогі

Алесь СТАДУБ

ПРАСВІСТАЎ

— Вы ў які клас?—ціха запытала настаўніца.
— У восьмы, — адказаў бацька.
— У «а», «б» ці «в»?
Я тут нядаўна. Малодшых вучу. Старэйшых мала каго ведаю.
Бацька—крыху вясёлы —паціснуў левым плечком і выдаў невялічкі маналог: «Работа — камандзіроўка за камандзіроўкай. Толькі з рэйса вярнуўся. Дачка кажа, што прыходзілі са школы і на сход бацькоўскі выклікаюць. Жонка не падмянілася, дык вось прыбегае я. Усё няма калі. Як у першы клас прыводзіў,

ад таго і не быў».
— Дачка ў вас?
— Не, сын. Слава. Качановіч.
Настаўніца зазірнула ва ўсе тры класныя журналы восьмых класаў. Там Славы Качановіча не было.
— Можна, у дзевятым?
— Не-е-е, у восьмым павінен быць.
У школе ў гэты вячэрні час было ціха і добра было чуваць, як настаўнікі вядуць у клас бацькоўскія сходы. На другім паверсе нехта звонка чытаў вершы.
— Няўжо Славу не ве-

даеце? — ажывіўся бацька.—Ён свішча па-мастацку, як артыст.
Яму падалося, што вось закончыцца верш, зайграе музыка, ён убачыць сына і скажа: «Во ён. А што я казаў?!»
Закокалі з другога паверха абцасікі, з'явілася статная дзяўчына з піянерскім гальштукам.
— Валя!—паклікала настаўніца.— У якім класе Слава Качановіч?
— У шостым. Два гады ў пятым сядзеў. Цяпер другі год у шостым. Толькі ў пятнаццатай школе. Маці восенню перавяла.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

AT 02224.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24 61, намесніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака санктарата — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24 62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33 24 62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэры — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА,

Адказны санктарат Мікола ГІЛЬ.